Effecten van accijns en prijs op het gebruik van tabaksproducten

Herziening 2026

Kernpunten

- Substantiële en regelmatige verhogingen van de prijs van tabaksproducten worden in de wetenschappelijke literatuur beschouwd als de meest effectieve beleidsmaatregel om het aantal rokers en het aantal gerookte sigaretten (bij rokers die doorgaan met roken) te verlagen.
- De daling van de vraag naar tabak is niet evenredig met de stijging van de prijs. De schattingen over de grootte van het effect lopen uiteen. Internationale studies rapporteren dat in landen met een hoog welvaartsniveau de vraag gemiddeld daalt met 4% bij een verhoging van de prijs met 10%.
- Jongeren zijn gevoeliger voor een prijsstijging van tabaksproducten dan volwassenen. De effecten zijn echter niet in alle stadia van roken gelijk. Een hogere sigarettenprijs weerhoudt jongeren ervan om meer te gaan roken en motiveert hen om te stoppen.
- Roken speelt een rol bij sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Het verhogen van tabaksaccijns kan een bijdrage leveren aan het terugdringen van de sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Daarbij is het belangrijk dat de accijnsverhogingen samengaan met flankerende maatregelen, zoals een laagdrempelig aanbod van stoppen-met-rokenondersteuning passend bij specifieke behoeften van rokers – bijvoorbeeld vanwege beperkte gezondheidsvaardigheden of laaggeletterdheid.
- In vergelijking met andere Europese landen scoort Nederland relatief goed als het gaat om het absolute prijsniveau van sigaretten. Gecorrigeerd voor het algemeen prijspeil, dus wanneer gekeken wordt naar betaalbaarheid van tabaksproducten, behoorde Nederland in 2022 echter tot de middenmoot.
- Een accijnsverhoging wordt alleen effectief geacht als deze leidt tot een verhoging van de kleinhandelsprijs bovenop de inflatie. Bovendien moet de mogelijkheid om over te stappen op goedkopere tabaksproducten (‘substitutie’), worden verkleind.
- De hogere prijzen (en eventuele grotere prijsverschillen met buurlanden) kunnen ertoe leiden dat sommige rokers overstappen op goedkopere tabaks- of nicotineproducten, legaal in het buitenland tabakswaar aanschaffen of illegaal verhandelde tabaksproducten aanschaffen.
- In de ideale situatie wordt in Nederland ieder jaar de accijns op sigaretten verhoogd met minimaal een correctie op de inflatie, wordt het prijsverschil tussen sigaretten en shag verkleind, vindt er duidelijke communicatie plaats over (het doel van) de verhogingen en is accijns onderdeel van een breder pakket aan tabaksontmoedigingsmaatregelen.

INLEIDING

Jaarlijks zijn in Nederland bijna 20.000 sterfgevallen toe te schrijven aan de gevolgen van roken, waarmee roken de belangrijkste oorzaak vormt van ziekte en sterfte. Ontmoedigen van tabaksgebruik en het verminderen van het aantal rokers is echter complex en vraagt om een samenhangend tabaksbeleid.

Effectief tabaksontmoedigingsbeleid berust op vijf pijlers die elkaar ondersteunen en versterken, namelijk:

1. Tabak uit het zicht brengen, vooral van kinderen – bijvoorbeeld door inperken van tabaksverkoop en instellen van rookverboden (rook- en tabaksvrije omgeving);
2. Tabaksproducten minder aantrekkelijk maken – bijvoorbeeld door verbod op smaakstofjes, verbod op reclames en promoties en door waarschuwingen op de verpakking (productregulering);
3. Tabak duurder maken (accijnsinstrument);
4. Stimuleren om te stoppen met roken (campagnes);
5. Ondersteuning bieden aan mensen die willen stoppen met roken (stopondersteuning).

Deze pijlers komen overeen met de aanpak van het roken van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO, 2025). Figuur 1 laat zien hoe deze maatregelen samen (uiteindelijk) leiden tot een daling van het aantal mensen dat rookt. Eén van de belangrijkste onderdelen van een samenhangend tabaksontmoedigingsbeleid is tabaksaccijns.

Figuur 1: Maatregelen tabaksontmoediging en het effect op de rookprevalentie

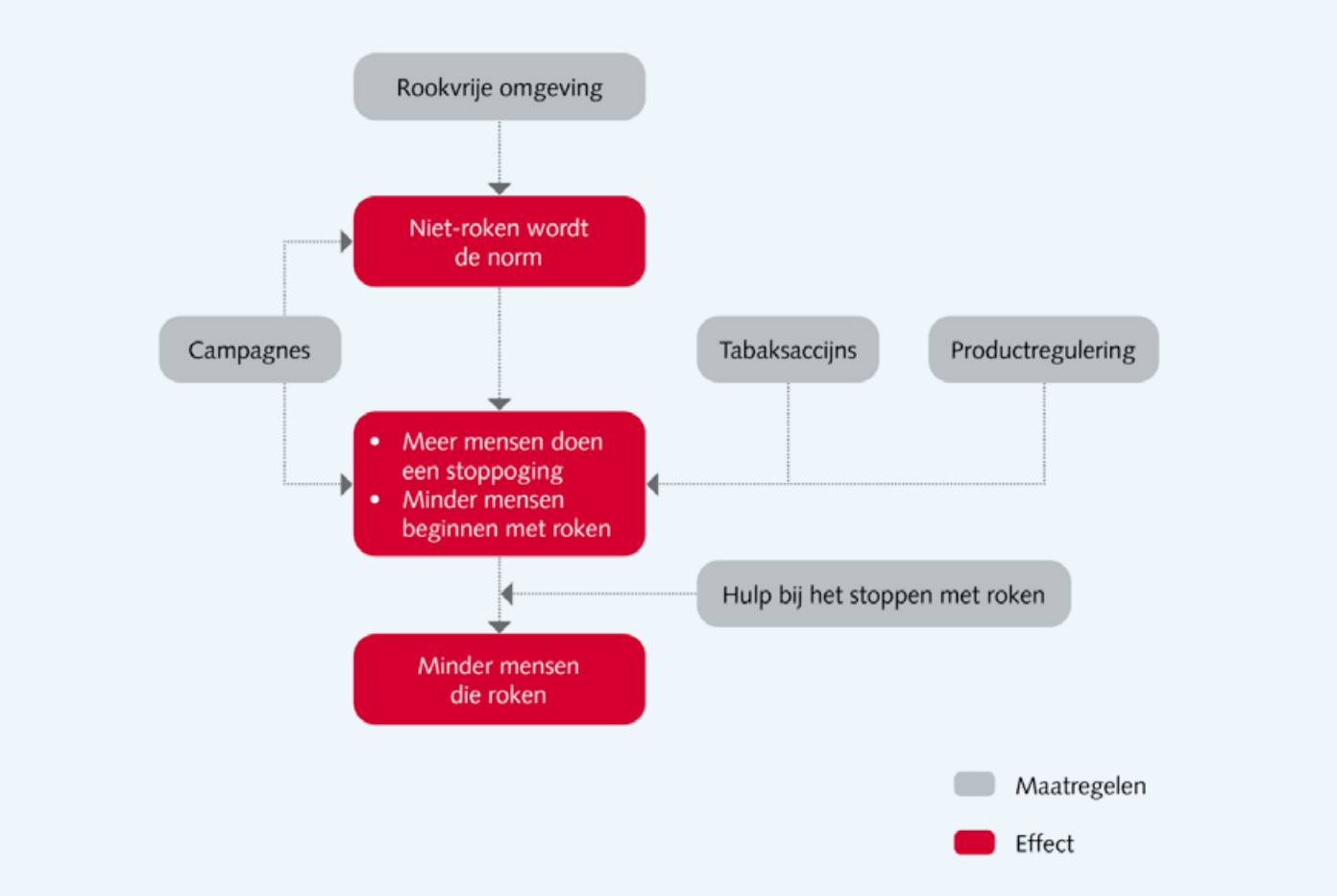

Wetgeving en beleid

Tabaksproducten zijn door de industrie zodanig ontwikkeld en samengesteld dat ze aantrekkelijk en verslavend zijn. Door middel van wetgeving proberen overheden, zoals ook Nederland, deze producten minder aantrekkelijk, minder verslavend en minder schadelijk te maken. Dit kan door beperkingen op te leggen aan de tabak (minder smaakstoffen of andere toevoegingen) of aan de *verpakking*. Zo ontwikkelde de World Health Organization een pakket van effectieve beleidsmaatregelen, die zijn beschreven in het internationaal kaderverdrag inzake tabaksontmoediging (FCTC; WHO, 2003). Nederland is één van de 183 partijen die het FCTC-verdrag anno 2026 hebben geratificeerd (WHO, 2026). De maatregelen variëren van waarschuwen over de risico's van roken, rookverboden, ondersteunen bij het stoppen met roken tot het verhogen van de accijns.

Voorts dienen alle lidstaten van de Europese Unie (EU) te voldoen aan de 'Tobacco Tax Directive' (tabaksaccijnsrichtlijn 2011/64/EU), die bepaalt welke tabaksproducten worden belast en tegen welke (minimum)tarieven. Deze richtlijn stelt categorieën tabaksproducten vast die worden belast, alsmede de beginselen van de belastingheffing en de minimumtarieven en -structuren die dienen te worden toegepast (European Commission, 2026a). De richtlijn stelt overigens slechts een geharmoniseerd minimumtarief vast: EU-lidstaten mogen tarieven hanteren die hoger liggen dan de gestelde minimumcriteria. In 2020 werd geconstateerd dat de EU-richtlijn, die stamt uit 2011, inmiddels tekortkomingen vertoonde en niet langer effectief was – onder andere vanwege een ontbrekend wettelijk kader voor relatief nieuwe producten zoals e-sigaretten (López-Nicolás & Branston, 2023). Tot op heden heeft er echter nog geen herziening plaatsgevonden, maar (mede) nadat Nederland medio 2025 heeft opgeroepen het proces te versnellen (Kamerstukken II, 2025D26553), ligt er nu een concreet voorstel voor (European Commission, 2025). Medio juni 2026 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen die oproept om in Europees verband de accijns op verhitte tabak te verhogen (Tweede Kamer, 2026).

De Nederlandse tabaksaccijnsstructuur en -tarieven dienen in lijn te zijn met de Europese tabaksaccijnsrichtlijn. De eisen ten aanzien van tabaksaccijns, zoals de accijnstarieven, zijn vastgelegd in de Wet op de accijns (Overheid.nl, 2026) en uitvoerende regelgeving. Een beschrijving van de huidige accijnstarieven in Nederland, mogelijke effecten van accijnsverhogingen op het aantal rokers in Nederland en Nederland in vergelijking met andere EU-landen volgt verderop in deze factsheet – zie de paragraaf 'Tabaksaccijns in Nederland'.

Regelmatige, substantiële accijnsverhogingen worden wereldwijd gezien als één van de meest effectieve maatregelen om het tabaksgebruik terug te dringen.

- Al in 1999 schreef de Wereldbank dat het verhogen van accijns op tabak de meest effectieve maatregel is die overheden kunnen nemen om gezondheidsschade door roken te verminderen (Jha & Chaloupka, 1999).
- Accijns is een veelgebruikte economische maatregel van overheden om in te grijpen als de markteconomie faalt in het beperken van negatieve gezondheidsgevolgen en financiële impact van tabaksgebruik. Dit geldt bijvoorbeeld als de consument zich onvoldoende bewust is van de schadelijke gevolgen van roken voor zichzelf en (de mensen in) zijn of haar omgeving, of van de verslavende eigenschappen van de tabak (USNCI & WHO, 2016).
- Deze factsheet beziet de effecten van accijnsverhoging op tabaksproducten vanuit een gezondheidsperspectief. De centrale vraag is welk effect een accijnsverhoging heeft op de tabaksconsumptie, en daarmee indirect op de gezondheid van de bevolking.
- Het onderwerp accijns kan daarnaast ook vanuit een fiscaal-economische invalshoek worden bekeken, omdat accijnzen een bron van inkomsten zijn voor overheden. Naast effecten op de overheidsinkomsten kan een accijnsverhoging ook effecten hebben op het gedrag van rokers die niet direct de beoogde gezondheidswinst opleveren; denk aan de overstap op een goedkoper alternatief tabaksproduct, het aanleggen van een voorraad vlak voordat de prijs stijgt en aankoop van het product in het buitenland – de zogeheten grenseffecten. Dit soort effecten worden in deze factsheet kort aangestipt.

- De eerste versie van deze factsheet verscheen in 2015 (Ketelaars & Croes, 2015). Een herziening volgde in 2020 (Croes & Willemsen, 2020), mede ingegeven door de toen verwachte accijnsverhogingen in Nederland zoals ook vastgelegd in het Nationaal Preventieakkoord (Rijksoverheid, 2018). Nieuwe inzichten, nieuwe producten en nieuwe (aangescherpte) wetgeving gaven aanzet tot de huidige herziening.

Verhoging van accijns is niet hetzelfde als verhoging van de prijs

In veel wetenschappelijke studies worden de effecten van verhoging van tabaksaccijns en de consumentenprijs van tabaksproducten door elkaar gebruikt, omdat in veel landen de tabaksprijs voor een belangrijk deel wordt bepaald door de accijns. Een fabrikant kan echter een accijnsverhoging compenseren met een daling of extra stijging van de verkoopprijs, en kan zo beïnvloeden welke prijs de consument uiteindelijk betaalt (Geboers, 2024; Geboers et al., 2024; Gilmore et al., 2013; New Zealand Ministry of Health, 2018). Accijns- en prijsverhogingen zijn dus geen uitwisselbare termen, maar worden zo wel vaak gebruikt. Het is dus belangrijk om bij het lezen van deze factsheet het verschil tussen verhoging van *accijns* en verhoging van de *prijs* in het achterhoofd te houden. Zo wordt het gebruik van een product in grote mate bepaald door de *betaalbaarheid* ervan, wat weer een combinatie is van de *prijs* van het product en het *inkomen* van de consument (zie ook pagina 16). De betaalbaarheid van een product kan sterk verschillen tussen bevolkingsgroepen en tussen landen, en dit geldt zeker ook voor tabaksproducten (He et al., 2018). Daar waar overheden meestal de hoogte van accijns bepalen, heeft de tabaksindustrie grote invloed op de verkoopprijs. Zo kan de industrie bij een accijnsverhoging drie dingen doen: (1) de verkoopprijs één-op-één laten toenemen met de accijnsverhogingen, (2) de verkoopprijs met méér dan alleen de accijnsverhogingen laten toenemen (‘overbelasting’) en (3) de verkoopprijs minder laten toenemen dan de accijnsverhogingen (‘onderbelasting’). Lees meer hierover in de factsheet ‘Prijsstrategieën van de tabaksindustrie om het effect van accijnsverhogingen te beïnvloeden’ (Trimbos-instituut, 2023).

DE PRIJSELASTICITEIT VAN TABAKSPRODUCTEN

Wat is prijselasticiteit?

Prijselasticiteit is een economische term die aangeeft in welke mate de consumptie van een product wordt beïnvloed door prijsveranderingen (prijsgevoeligheid) ervan. Prijselasticiteit wordt uitgedrukt als de procentuele verandering in consumptie wanneer de prijs met 1% stijgt of daalt. De prijselasticiteit is meestal negatief omdat een *stijging* van de prijs doorgaans leidt tot een *daling* van de vraag.

- De prijselasticiteit van de vraag naar een product (bijvoorbeeld een pakje sigaretten van een bepaald merk) wordt voor een deel bepaald door de aanwezigheid van *geschikte alternatieven*, door de *behoefte* aan het product (verslavende producten zoals tabak zijn relatief ongevoelig voor prijsverandering, dus relatief inelastisch) en door de mate waarin de prijs op het totaal *te besteden budget* drukt. Zo kunnen de keuzes voor jongeren bijvoorbeeld anders uitpakken dan voor volwassenen.
- Vrijwel alle empirische studies naar prijselasticiteit van de vraag naar tabaksproducten vinden een prijselasticiteit tussen 0 en -1. Schattingen van prijselasticiteit van de vraag naar tabaksproducten in hoge inkomenslanden komen uit op een waarde rond -0,4 (IARC, 2011; New Zealand Ministry of Health, 2018; Stoklosa, 2020; WHO, 2019; USNCI & WHO, 2016). Dit betekent dat een prijstoename van 10% zal leiden tot ongeveer 4% minder consumptie van tabak, gegeven dat alle andere factoren constant zijn.
- De Wereldbank concludeerde eind vorige eeuw dat de gemiddelde prijselasticiteit van de vraag naar tabaksproducten in ontwikkelingslanden groter is (tussen -0,4 en -0,8) dan in ontwikkelde landen (gemiddeld -0,4; IARC, 2011; USNCI & WHO, 2016). Daarom worden in deze factsheet alleen studies uit landen met een hoog welvaartsniveau gebruikt.

Overzichtsstudies naar prijselasticiteit van tabaksproducten

In de VS zijn de afgelopen decennia tientallen onderzoeken uitgevoerd naar de invloed van prijzen van tabaksproducten op het *aantal rokers* in de samenleving en op het *aantal geconsumeerde sigaretten per roker* (de mate van roken). Resultaten uit diverse andere ontwikkelde landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Spanje, Canada en Australië, liggen over het algemeen in dezelfde lijn als de uitkomsten van de studies uit de VS (IARC, 2011). Begin deze eeuw verscheen één Nederlandstalige studie naar prijselasticiteit van sigaretten en shag, waarin scenario's werden geschetst voor Nederland gebaseerd op bestaande buitenlandse cijfers en literatuur (Van der Hauw et al., 2002). De afgelopen paar jaar zijn er weinig nieuwe wetenschappelijke studies verschenen.

- Sommige studies uit de afgelopen decennia hebben een onderzoekspopulatie door de loop van de tijd heen gevolgd. Deze longitudinale studies hebben meerdere meetmomenten op dezelfde individuen, of hanteren een tijdreeksanalyse die (niet bij steeds dezelfde mensen) op geaggregeerd niveau gegevens presenteren over verschillende meetmomenten.
- Andere studies meten op één tijdstip. Deze zogenaamde cross-sectionele studies zijn vooral geschikt voor landen waar (grote) verschillen in accijns en prijs bestaan tussen staten of provincies, zoals de VS en Canada.
- De opzet van deze longitudinale en cross-sectionele studies heeft als nadeel dat ze zich baseren op de praktijk van alledag, waarbij naast accijnsmaatregelen ook andere tabaksontmoedigingsmaatregelen tegelijk van kracht zijn. In de studies die in deze factsheet worden gebruikt is, waar mogelijk, rekening gehouden met deze 'verstorende variabelen'.

GEBRUIKTE LITERATUUR VOOR DEZE FACTSHEET

Deze factsheet baseert zich op een tiental belangrijke overzichtsstudies, hier vermeld op volgorde van recent tot ouder:

- **Het proefschrift van Cloé Geboers** (2024), en de daaraan gekoppelde wetenschappelijke publicaties (Geboers et al., 2022a, 2022b, 2023a, 2023b, 2024), waarin zij onderzoekt wat de effecten zijn van tabaksaccijns op het gedrag van mensen die roken, en of deze effecten verschillen tussen leeftijds-, inkomens- en opleidingsgroepen.
- **Een doorrekening van het RIVM** (2024) van verschillende scenario's rondom accijnsverhoging op tabak in Nederland per 2025, waarbij met name de vier daaraan ten grondslag liggende aanbevelingen voor effectief accijnsbeleid interessant zijn (Trimbos-instituut, 2022).
- **De *'Technical Manual on Tobacco Tax Administration'* van de Wereldgezondheidsorganisatie** (WHO, 2021). Deze handleiding biedt overheden praktische richtlijnen voor het beleid en beheer van tabaksbelastingen teneinde hun doelstellingen op het gebied van gezondheid, inkomsten en gelijkheid te behalen.
- **De beleidsnota *'Is Tobacco taxation regressive? Evidence on public health, domestic resource mobilization, and equity improvements'* van de Wereldbank** (World Bank, 2019). Dit rapport laat zien hoe tabaksaccijns kan worden ingezet ten bate van gezondheid en welzijn, en zoomt daarbij in op kwetsbare groepen.
- **Een overzichtsstudie die gebruikmaakt van een combinatie van onderzoeksmethoden** (literatuurstudie, surveys, panels, interviews, onder de bevolking en met experts) en in opdracht van het ministerie van volksgezondheid in Nieuw-Zeeland is geschreven in aanloop naar een Rookvrij 2025 (New Zealand Ministry of Health, 2018). Deze studie richt zich op de impact van accijns op rookgedrag en de perceptie van roken, op mogelijke onbeoogde neveneffecten van accijns en op de wijze waarop accijns op termijn kan bijdragen aan het verminderen van de schade door roken.
- **Het proefschrift van Jizzo Bosdriesz** (2017, Hoofdstuk 10), waarin hij onderzoekt hoe tabaksbeleid bij individuele mensen kan leiden tot verandering in gedrag.
- ***'The Economics of Tobacco and Tobacco Control'***, een uitgave in de serie *Tobacco Control Monographs*, geschreven in een samenwerking tussen het US National Cancer Institute (USNCI) en de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO; 2016). Deze Monograph richt zich specifiek op actueel onderzoek naar de economische aspecten van tabaksontmoediging en de economische gevolgen van tabaksontmoedigingsbeleid.
- **Een methodologische review gericht op de invloed van tabaksprijzen op het beginnen met roken** van Guindon (2014).
- **Het *'Handbook on Tobacco Control, Volume 14'***, uit 2011 van het International Agency for Research on Cancer (IARC, 2011), waarin uitgesplitst voor volwassenen en jongeren het effect van tabaksaccijnzen op de consumptie wordt samengevat.
- **Een kennissynthese-studie van Bader en collega's** (2011), waarin zij een systematische literatuurreview combineren met het oordeel van een deskundigenpanel. Deze studie richt zich specifiek op hoogrisicogroepen zoals jongeren, personen met een lage(re) sociaaleconomische positie en zware rokers. In deze kennissynthese zijn ook onderzoeksresultaten meegenomen die in 2011 nog niet waren gepubliceerd, zodat het aantal geïncludeerde studies hier hoger ligt dan in het IARC Handbook uit 2011.

VOLWASSENEN

Een hogere prijs van sigaretten kan bijdragen aan een afname van het aantal rokers en het aantal sigaretten dat wordt gerookt, en kan het stoppen stimuleren – bijvoorbeeld door het verhogen van het bewustzijn over stoppen bij rokers die nog doorroken (Chaloupka et al., 2011; IARC, 2011; López-Nicolás et al., 2011; New Zealand Ministry of Health, 2018).

- Het IARC concludeert op basis van hun overzicht van 38 tijdreeksanalyses uit de VS dat de meerderheid van de prijselasticiteiten ligt tussen -0,1 en -1,0, met het grootste cluster tussen -0,2 en -0,6 (IARC, 2011).
- In andere landen met een hoog welvaartsniveau, zoals Verenigd Koninkrijk, Nieuw-Zeeland, Canada en Australië, wordt een vergelijkbare prijselasticiteit gevonden (IARC, 2011; New Zealand Ministry of Health, 2018). Alle 39 tijdreeksanalyses uit deze andere landen die in het IARC-overzicht zijn opgenomen hebben een prijselasticiteit tussen 0 en -1,2, met het grootste cluster tussen -0,2 en -0,6.
- Eveneens binnen Nederland, lieten Geboers en collega's (2022b) zien dat de consumptie van sigaretten en shag weliswaar daalde bij elke prijsstijging (in 2019), maar dat er aanzienlijk hogere prijzen nodig waren om een forse vermindering in consumptie en prevalentie te bereiken. Gemiddeld stopten mensen naar eigen zeggen met het kopen van tabak (sigaretten en shag) bij prijzen *twaalf keer* zo hoog als de initiële verkoopprijs (Geboers, 2024b). Opgemerkt dient te worden dat het hier onderzoek op basis van *zelfrapportage* t.a.v. een *hypothetische* prijsstijging gaat. Het onderzoek is daarmee minder betrouwbaar dan wanneer er daadwerkelijk gedrag zou zijn gemeten.
- In hetzelfde onderzoek lieten Geboers en collega's zien dat mensen die shag roken en mensen met een lager inkomen prijssensitiever waren: bij prijsstijgingen nam hun consumptie sneller af (Geboers et al., 2022b, Geboers, 2024b).

Invloed van prijs op aantal rokers en mate van roken bij volwassenen

Een afname van tabaksconsumptie op populatieniveau kan veroorzaakt worden door een vermindering van het aantal rokers (rookprevalentie) of door een afname van het aantal gerookte sigaretten per roker (mate van roken).

- Verschillende onderzoeken laten zien dat verhogingen van tabaksprijzen kunnen bijdragen aan een daling van de rookprevalentie (Chaloupka et al., 2012; IARC, 2011; New Zealand Ministry of Health, 2018; USNCI & WHO, 2016).
- Onderzoek in de VS laat zien dat de effecten van de prijs ongeveer even groot zijn op het aantal rokers als op de mate van roken (IARC, 2011). Ongeveer de helft van de afname van tabaksconsumptie naar aanleiding van accijnsverhoging kan worden toegeschreven aan rokers die stoppen.
- In andere hoge-inkomenslanden dan de VS zijn minder studies naar het effect van accijnsverhoging gedaan, maar de resultaten die er zijn laten een iets sterker effect zien op de mate van roken (terugdringen van de consumptie) dan op het aantal rokers (die gestopt zijn met roken; IARC, 2011).

Uit onderzoek blijkt dat ook 'een beetje roken', of laag-intensiteitsroken (tot 10 sigaretten per dag), significante gezondheidsrisico's met zich meebrengt (Inoue-Choi et al., 2017; Reep-van den Berg et al., 2017). Vanuit gezondheidsoogpunt bezien zijn tabaksmaatregelen dus pas werkelijk effectief wanneer zij leiden tot minder rokers, en niet alleen tot minder consumptie.

Invloed van prijs op stoppen-met-roken door volwassenen

De motivatie om te stoppen met roken kan toenemen bij hogere prijzen, met als gevolg dat volwassen rokers vaker succesvol zijn in hun stoppoging. Naar dit onderwerp is relatief weinig onderzoek gedaan en het beschikbare onderzoek kent een aantal methodologische beperkingen. De conclusies wijzen echter alle in dezelfde richting, namelijk dat binnen ontwikkelde landen een hogere prijs van tabaksproducten de volwassen roker kan aanzetten tot stoppen met roken (Bosdriesz, 2017; Geboers et al., 2023b, 2024; IARC, 2011; Partos et al., 2020).

Een Nederlandse review concludeert op basis van negen studies uit de VS dat accijns-/prijsverhogingen via drie mechanismen kunnen bijdragen aan stoppen met roken onder volwassenen (Bosdriesz, 2017):

- Een *rationele kosten-utiliteitsbalans*, waarbij de hoge kosten van het roken (niet alleen financieel, maar ook de kans op gezondheidsschade en verslaving) op een zeker moment niet meer opwegen tegen de voordelen.
- Versterking van een *maatschappelijke rookvrijnorm*, omdat zowel rokers als niet-rokers de accijnsverhogingen interpreteren als een indicatie dat roken steeds minder acceptabel is.
- Een *substitutie-effect*: vanwege de toegenomen kosten van het roken niet meer in staat zijn om in de basale levensbehoeften (zoals voedsel, huur van de woning) te voorzien.

De mate waarin deze mechanismen een effect hebben op stoppen met roken verschilt iets tussen bevolkingsgroepen. Zo vond Bosdriesz dat de rationele kosten-utiliteitsbalans sterker leek te spelen onder hoogopgeleiden, en dat het

substitutie-effect iets zwaarder woog onder rokers met een laag inkomen. In het algemeen vond hij echter geen groot verschil in het effect van accijns op de verschillende sociaaleconomische klassen.

In een andere, meer recente Nederlandse studie (2024) is onderzocht of Nederlanders die *nadachten* over stoppen met roken door de destijds aangekondigde accijnsverhoging(en), en of deze gedachten ook verband hielden met *werkelijk stopgedrag* na de betreffende accijnsverhoging(en) (Geboers, 2024; Geboers et al., 2024).

- Ongeveer de helft van de rokers gaf aan na te denken over stoppen met roken vanwege de aangekondigde accijnsverhoging.
- Meer rokers gaven aan te denken aan stoppen met roken voor een *grotere* accijnsverhoging (+€1,00 in 2020) dan voor een *kleinere* accijnsverhoging (+€0,12, in 2021).
- Nadenken over stoppen met roken vanwege de accijnsverhoging hield verband met een hogere kans om een *stopintentie* te hebben en minimaal één serieuze *stoppoging* te hebben gedaan na de accijnsverhoging.
- *Nadenken* over stoppen met roken vóór (en door) de accijnsverhoging hield echter geen verband met *succesvol gestopt zijn* met roken ná de accijnsverhoging.
- Hoewel er dus geen verband werd gevonden tussen *anticipatoir* (op accijnsverhoging) stoppen met roken, bestaat er vanuit de *retrospectieve blik* een ander beeld. Zo vond dezelfde onderzoeksgroep in een studie onder recente stoppers dat meer dan 80% van deze stoppers aangaf dat prijs hierbij een rol speelde (Geboers et al., 2023b; Geboers, 2024b).

JONGEREN

Jongeren en jongvolwassenen zijn over het algemeen gevoeliger voor prijsstijgingen van tabaksproducten dan volwassenen (Bader et al., 2011). Een analyse van 13 systematische reviews en meta-analyses over (beleids) interventies bevestigt dat jongeren gevoeliger zijn voor veranderingen in de prijs van tabak dan de algehele bevolking, maar waarschuwt dat de meeste studies van matige kwaliteit zijn (Mannocci et al., 2019). Als onderliggende mechanismen voor de grotere gevoeligheid van jongeren noemen beide studies:

- Uitgaven aan tabaksproducten doen een relatief groter beroep op het besteedbaar inkomen van jongeren dan van volwassenen.
- Daarnaast zijn jongeren vergeleken met volwassenen meer beïnvloedbaar door het gedrag van vrienden – dit heet ook wel het 'peer-effect'. Veranderingen in tabaksgebruik door jongeren (door een prijsstijging) zullen leiden tot veranderingen in tabaksgebruik bij andere jongeren.
- Door de relatief kortere periode in hun leven waarin jongeren tabak gebruiken, zouden ze ook minder verslaafd kunnen zijn dan volwassenen. Hierdoor zouden ze makkelijker kunnen stoppen met roken en daarmee gevoeliger zijn voor prijsstijgingen.
- Verder houden jongeren zich over het algemeen meer bezig met het 'nu' dan met de verre toekomst, waardoor zij eerder zullen reageren op de kortetermijneffecten (prijs van tabak) dan op de kosten voor de lange termijn (gezondheid).

Invloed van prijs op het aantal rokende jongeren en jongvolwassenen

- In de kennissynthese van Bader en collega's liet een meerderheid van de studies (23 van de 31) zien dat verhoging van de accijns (en daarmee prijs) leidt tot een afname van het aantal jonge rokers (<19 jaar; Bader et al., 2011). Vier studies vonden dit effect niet en vier andere studies concludeerden dat jongeren geen homogene groep zijn en dat effecten afhangen van de subpopulatie die wordt onderzocht.
- Bader en collega's bekeken ook het effect van prijs op jongvolwassenen (18-24 jaar). Uit negen van de tien studies bleek dat hogere accijnzen en prijzen van sigaretten leiden tot een daling in de prevalentie van roken in deze leeftijdsgroep; één van de tien studies vond geen daling.
- De effecten van accijnsstijgingen (die resulteren in hogere sigarettenprijzen) op het aantal rokers zijn over het algemeen groter bij jongeren dan bij (jong)volwassenen – tot wel twee keer zo groot (Bader et al., 2011; IARC, 2011). Bader en collega's vonden echter dat binnen de groep jongeren juist heel jonge rokers, die nog in een stadium van experimenteren zitten, minder reageren op prijsstijgingen dan jongeren die al meer ervaring hebben met roken.
- De prijselasticiteiten van het aantal rokende jongeren en jongvolwassenen van de ruim dertig studies uit het IARC Handbook lopen uiteen van -0,06 tot -1,56, waarbij de meeste waarden tussen -0,5 en -0,9 liggen. Slechts vier studies zijn uitgevoerd buiten de VS, in landen met een hoog welvaartsniveau.

Invloed van de prijs op de hoeveelheid die jongeren roken

Onderzoek wijst erop dat jongeren die roken door een hogere prijs weerhouden kunnen worden om meer (intenser) te gaan roken (Bader et al., 2011; Guindon, 2014; IARC, 2011).

- In zestien studies uit de VS en twee daarbuiten is het verband tussen prijsverhogingen en het aantal gerookte sigaretten onderzocht. Al deze onderzoeken wijzen in meer of mindere mate uit dat een hogere prijs van sigaretten een negatief verband heeft met het aantal sigaretten dat een jonge roker consumeert. Bij een hogere prijs zouden minder jongeren zich tot zware roker ontwikkelen (IARC, 2011).
- Bader en collega's vonden zowel bij jongeren als jongvolwassenen een duidelijke relatie tussen enerzijds een verhoging van accijns en prijs en anderzijds de hoeveelheid gerookte sigaretten. Zeventien van de twintig studies onder jongeren lieten een afname van de consumptie zien, net als alle tien de studies onder jongvolwassenen (Bader et al., 2011).

Invloed van prijs op het beginnen met roken

Omdat de meeste rokers op jonge leeftijd beginnen met roken is het van belang om dat moment zo lang mogelijk uit te stellen. Onderzoek naar het effect van de prijs van tabakswaar op experimenteergedrag van jongeren is echter niet eenduidig, en er is slechts mager bewijs dat een hogere tabaksprijs het beginnen met roken ('initiatie') uitstelt. Over het algemeen lijkt een afname in rookprevalentie bij jongeren meer veroorzaakt te worden door een toename van het aantal jongeren dat stopt, dan door een afname van het aantal jongeren dat begint met roken.

- Tijdens de experimenteerfase is het effect van prijs onduidelijk. De overzichtsstudies waarop deze factsheet gebaseerd is laten geen duidelijk effect zien van tabaksprijzen op het beginnen met roken (Bader et al., 2011; Guindon, 2014; IARC, 2011). Een mogelijke verklaring voor de afwezigheid van een prijseffect op beginnen met roken is dat experimenterende jongeren

hun eerste sigaretten meestal krijgen, in plaats van dat ze deze zelf kopen. Ook meetproblemen (zie IARC, 2011) en de moeilijkheid van het onderling vergelijken van uitkomsten tussen verschillende studies (zie Guindon, 2014) zouden een verklaring kunnen zijn voor de onduidelijke onderzoeksresultaten.

- In een andere overzichtsstudie, die onder meer het effect van prijsverhogingen van tabaksproducten op het beginnen met roken onderzocht, laten vier van de vijf relevante artikelen een significant, negatief verband zien tussen prijsverhogingen en beginnen met roken (Wilson et al., 2012). Deze bevindingen zijn in lijn met die van de representatieve National Survey on Drug Use and Health (NSDUH) uit de VS, die jaarlijks onder 70.000 respondenten plaatsvindt (Van Hasselt et al., 2015). Twee jaar na een federale accijnsverhoging van 159% op sigaretten bleken significant minder jongeren te zijn gestart met roken.
- Het IARC Handbook benoemt als enige een 'initiatie-elasticiteit' en baseert de conclusies op 17 onderzoeken. De gevonden prijselasticiteiten lopen uiteen van +0,16 tot -1,27, waarbij een groot deel in de buurt van -0,2 ligt. Er werd geen gemiddelde berekend (IARC, 2011).
- In de fase waarin jongeren overgaan naar frequenter roken kan een hogere prijs van tabaksproducten hen daar tot op zekere hoogte wel van weerhouden (Bader et al., 2011; Gallet & List, 2003; Guindon, 2014; IARC, 2011).

Invloed van prijs op de mate waarin jongeren stoppogingen doen

Bij jongeren en jongvolwassenen kan de prijs een rol spelen in het *stoppen*, de waarschijnlijkheid dat een roker een *stoppoging* doet en de *wens* om te stoppen. Het IARC vond twaalf studies die sinds eind vorige eeuw in de VS en Europa zijn uitgevoerd en in deze richting wijzen (IARC, 2011).

- Ook Bader en collega's komen tot deze conclusie. De helft van de tien studies onder jongeren tot 19 jaar bevestigt bovenstaande relatie, drie concluderen dat een hogere prijs en accijns niet bijdraagt aan stoppen en twee studies vinden gemengde resultaten – afhankelijk van de onderzochte subgroep. Onder de jongvolwassenen van 19-24 jaar is het effect duidelijker: vier van de vijf studies concluderen dat een hogere prijs van sigaretten kan bijdragen aan het stoppen met roken (Bader et al., 2011).

HOOGRISICOGROEPEN

Mensen met een lage(re) sociaaleconomische positie

Roken levert een bijdrage aan sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Mensen met een lage(re) opleiding hebben gemiddeld een slechtere gezondheid dan mensen met een hoge(re) opleiding. Dit komt deels omdat er binnen deze groep meer gerookt wordt.

- Over het algemeen zijn de effecten van *beleidsmaatregelen* onder rokers met een lage(re) sociaaleconomische positie kleiner dan, of gelijk aan effecten onder rokers met een hoge(re) sociaaleconomische positie (Springvloet et al., 2017).
- Echter, specifiek ten aanzien van *prijsverhogingen* concludeert een aantal studies dat zij een meer effectieve tabaksontmoedigingsmaatregel kunnen zijn voor rokers met een lage(re) sociaaleconomische positie dan voor de algemene bevolking. Zo toonden Geboers en collega's aan dat, hoewel de *betaalbaarheid van sigaretten* in Nederland tussen 2010 en 2020 over het algemeen gelijk bleef, deze specifiek onder mensen met een lager inkomen juist afnam (Geboers et al., 2023a), en dat mensen met een lager inkomen meer prijssensitief zijn – hun consumptie van sigaretten en shag nam sneller af bij prijsstijgingen (Geboers et al., 2022b).
- Van alle (beleids)maatregelen zou prijsverhoging de sterkste bijdrage leveren aan het verminderen van *sociaaleconomische verschillen* in het roken (Bader et al., 2011; Brown et al., 2014; Chaloupka et al., 2012; New Zealand Ministry of Health, 2018; Springvloet et al., 2017). Een systematische review naar het effect van populatiemaatregelen op roken door volwassenen vond 27 studies die het effect van accijns/prijs onderzochten, waarvan in 14 studies de conclusie werd getrokken dat accijnsverhoging de sociaaleconomische gezondheidskloof verkleinde (Brown et al., 2014).
- Mogelijk heeft prijsverhoging op termijn een ander effect binnen verschillende inkomensgroepen. Zo toonde een Amerikaanse studie, waarin rokers 15 jaar werden gevolgd, dat prijsverhoging onder rokers met een laag inkomen vaker leidde tot een eerste stoppoging, terwijl rokers met een hoog inkomen vaker blijvend stopten met roken (Mayne et al., 2019).
- Uit een onderzoek van 10 Europese landen, waaronder Nederland, blijkt dat ook 50-plussers gevoelig zijn voor de prijs van tabak. Zo houdt het verhogen van de prijs verband met een vermindering van de prevalentie van roken binnen deze groep. Het verband is met name zichtbaar bij populaties met een lager opleidingsniveau en bij de 'jongere oudere' (50-65 jaar) (Serrano-Alarcón et al., 2019).
- Een recente Britse studie daarentegen concludeerde dat financieel minder draagkrachtige rokers eerder geneigd waren om over te stappen op goedkopere producten, dan dat zij de prijsstijging zagen als een extra motivatie om een stoppen-met-rokenpoging te doen (Partos et al., 2020).

Gezien bovenstaande bevindingen worden accijnsverhogingen veelal aanbevolen als beleidsmaatregel om sociale ongelijkheid tegen te gaan. De richtsnoeren voor implementatie van de FCTC bijvoorbeeld, bevelen aan om juist ook de goedkopere producten (zoals shag) extra in prijs te laten stijgen.

De invloed van prijsverhogingen hangt mogelijk af van de *snelheid*, *omvang* en *consistentie* van invoering. Zo kan het zijn dat een geleidelijke stijging van de prijzen niet voldoende is. Eerder werd al opgemerkt dat sommige rokers uit lage(re) inkomensgroepen pas zullen stoppen met roken als doorgaan met roken zou leiden tot belangrijke substitutie-effecten, zoals besparen op voeding (Bosdriesz, 2017; Springvloet et al., 2017). Meer hierover in de paragraaf *'Onder welke voorwaarde is accijns het meest effectief?'* op pagina 16.

In de maatschappelijke discussie over accijnsverhogingen en rokers met een lager inkomen speelt naast effectiviteit ook evenredigheid een rol.

- Hoewel de financiële impact van accijnsverhogingen op de *korte termijn* relatief zwaar is voor minder draagkrachtigen, blijken hogere sigarettenprijzen op de *middellange en lange termijn* juist meer gezondheids- en financiële voordelen op te leveren voor bevolkingsgroepen met een smalle(re) beurs dan voor de financieel meer draagkrachtigen. Dit blijkt uit een uitgebreide kosten-batenanalyse van de Wereldbank (2019), waarbij rekening werd gehouden met verschillen in consumentengedrag tussen verschillende inkomensgroepen. Zo profiteren met name huishoudens met een lager inkomen (uiteindelijk) van de inkomensstijgingen, door lagere medische kosten en minder vroegtijdige sterfte door tabaksgebruik. Op overheidsniveau kunnen de extra fiscale inkomsten uit accijnsverhogingen (extra) worden ingezet voor tabaksontmoedigingsbeleid, zoals interventies, gericht op de meest kwetsbare groepen. Blakely & Gartner (2019), Vulovic & Chaloupka (2020) en de WHO (2021) kwamen tot vergelijkbare conclusies.
- Omdat de financiële impact van accijnsverhogingen op de korte termijn relatief zwaar is voor financieel minder draagkrachtigen (New Zealand Ministry of Health, 2018; Remler & Dahlia, 2004), wordt vrijwel altijd een *combinatie aan maatregelen* aanbevolen om rokers te

helpen om te stoppen met roken (Hoek & Smith, 2016; Kunst, 2017; Voigt 2010). Te denken valt hierbij aan extra aandacht voor stoppen-met-rokenvoorzieningen die zijn toegespitst op de behoeftes van rokers met beperkte gezondheidsvaardigheden, laaggeletterdheid of een beperkt inkomen (Kunst, 2017; Partos et al., 2020; Sassi et al., 2018).

Andere hoogrisicogroepen

Studies naar het effect van accijnsverhoging op andere hoogrisicogroepen, zoals patiënten met een psychische aandoening, zware rokers of etnische minderheden zijn schaars (Bader et al., 2011; New Zealand Ministry of Health, 2018). Dit maakt het lastig om een conclusie te trekken over het effect van accijnsverhoging op de mate van roken bij deze hoogrisicogroepen die toepasbaar is op de Nederlandse situatie.

ONBEOOGDE EFFECTEN VAN ACCIJNSVERHOGING

Accijnsverhogingen kunnen rokers aanzetten tot alternatief gedrag waarmee ze de kosten van het roken voor zichzelf verlagen – dit worden ook wel *prijsminimalisatiestrategieën* genoemd (Geboers et al., 2022a, 2023b; Geboers, 2024b). Zo kunnen accijnsverhogingen er in bepaalde situaties toe leiden dat rokers (1) overstappen op andere tabaks- of nicotineproducten ('substitutie'), (2) grotere verpakkingen kopen, (3) legaal in het buitenland tabakswaar aanschaffen ('grenseffecten') of (4) illegaal verhandelde tabaksproducten aanschaffen ('illegale handel').

Het overstappen naar alternatieve (goedkopere) tabaksproducten en het kopen van grotere verpakkingen is onproductief vanuit een gezondheidsoogpunt omdat het de beoogde verhoogde financiële druk tegengaat die is bedoeld om het tabaksgebruik terug te dringen. Verschillende Amerikaanse studies wezen uit dat rokers die aan prijsminimalisatiestrategieën deden minder (geslaagde) stoppogingen ondernamen, en dat hun consumptie minder afnam (Choi et al., 2011; Licht et al., 2011).

1) Substitutie

- De mate waarin een verhoging van de tabaksaccijns zorgt voor een afname van tabaksconsumptie hangt deels af van de mogelijkheid om over te stappen naar een goedkopere variant (USNCI & WHO, 2016). Daarbij kan het zowel gaan om de overstap naar een goedkoper merk binnen dezelfde productcategorie (van *'premium'* naar *'discount'*) of om de overstap naar een goedkopere (vergelijkbare) productcategorie, zoals van (pakjes) voorgerolde sigaretten naar zelfgerolde sigaretten of shag (Brown et al., 2015). Een andere variant is de overstap naar een alternatief product, zoals de e-sigaret, maar daar is nog niet veel onderzoek naar gedaan. Uit verschillende onderzoeken uit hoge-inkomenslanden blijkt dat in het algemeen een stijging van de prijs van een tabaksproduct ten opzichte van de prijzen van andere producten, het gebruik van het product dat nu duurder is zal doen afnemen en zal leiden tot een toename van het gebruik van de producten waarvan de relatieve prijzen zijn gedaald (Geboers et al., 2022a, 2023b; Geboers, 2024b; USNCI & WHO, 2016).
- In een onderzoek naar kruislingse elasticiteit tussen shag en sigaretten in Nederland werd gevonden dat accijnsverhogingen effectiever waren in het terugdringen van de algehele tabaksconsumptie wanneer de prijsniveaus tussen sigaretten en shag dichter bij elkaar lagen (Mindell & Whynes, 2000).

2) Grotere verpakkingen

- Soms kopen mensen pakjes met meer sigaretten per pakje, of bussen shag om geld te besparen.
- Willemsen en Steenhuis (2020) beschrijven verschillende psychologische mechanismen die verklaren dat mensen meer consumeren als de verpakkingen groter zijn, en waarom dit ook voor roken geldt. Zo creëren grotere verpakkingen het idee van 'waar voor je geld': je betaalt (werkelijk of gepercipieerd) minder per eenheid. Met grotere verpakkingen kunnen tabaksfabrikanten hierop inspelen en zo belastingverhogingen pogen te compenseren of consumenten behouden die dreigen over te stappen op goedkopere merken. Daarnaast zorgt 'portievervorming' (een bepaalde portiegrootte, in dit geval een pakje van x sigaretten) voor het gevoel dat dit de juiste hoeveelheid is om te consumeren, en houden mensen er doorgaans van om een voorraad te hebben.

3) Grenseffecten

- Grote prijsverschillen van tabaksproducten tussen buurlanden kunnen aankopen over de grens stimuleren (USNCI & WHO, 2016). Juist in Europa, waar prijsverschillen groot zijn en men makkelijk de grens kan

oversteken, zijn grensoverschrijdende effecten een zorg (USNCI & WHO, 2016).

- Uit vragenlijstonderzoek van het RIVM (2025) onder 1394 rokers blijkt dat na de accijnsverhogingen uit 2020, 2023 en 2024 veel meer mensen hun tabaksproducten in het buitenland zijn gaan kopen, zoals in Duitsland en Luxemburg. Van alle tabaksproducten die Nederlanders roken, kwam in 2024 naar schatting ruim 60 procent uit het buitenland. In 2023 was dat ongeveer 38 procent en in 2020 30 procent. Een sterk punt van dit onderzoek is de hoge respons (1394 rokers, met 80% volledige respons), maar een zekere vertekening (leeftijd, opleidingsniveau en (grens)regio) kan niet worden uitgesloten. Het RIVM beveelt dan ook aan dat de prijzen van tabak op Europees niveau verhoogd en gelijkgetrokken worden, om te voorkomen dat Nederlanders hun tabak buiten Nederland kopen.
- Andere cijfers over grenseffecten zijn veelal ouder. Zo vonden Nagelhout en collega's in 2014 dat de aankoop van sigaretten over de grens alleen voorkomt in lokale regio's waar de prijs van tabaksproducten veel hoger is dan in het buurland. Deze conclusies zijn gebaseerd op de International Tobacco Control Policy Evaluation Project (ITC Project), dat sinds 2002 het WHO FCTC-beleid evalueert.
- In Nederland poogde het Ministerie van Financiën te verklaren waarom de per 1 januari 2013 ingevoerde tabaksaccijnsverhogingen niet hebben geleid tot de geraamde hogere opbrengsten voor de staat. Extra aankopen tegen het oude tarief[a] en substitutie van sigaretten naar rooktabak (shag) hadden het grootste aandeel in de tegenvallende opbrengsten. Volgens het ministerie was de tegenvaller daarnaast te wijten aan weglek naar het buitenland (legale/illegale import). Ervaring leert dat deze effecten grotendeels tijdelijk zijn en de inkomstenderving na enige tijd weer wordt ingelopen (Rijksoverheid, 2013).
- Zogenaamd 'stated preference' onderzoek[b] uit 2018 onder 1.032 Nederlandse rokers suggereerde dat het aandeel rokers dat tabak (deels) over de grens koopt zal toenemen als de Nederlandse tabaksaccijnzen en de prijsverschillen met de buurlanden oplopen, waarbij de geneigdheid afneemt naarmate men verder van de grens woont (Spit et al., 2018). Dit komt overeen met de studie van Nagelhout en collega's (2014). Toch is er ook een aanzienlijke groep die niet aangeeft geneigd te zullen zijn over de grens te kopen. Het percentage mensen dat aangeeft te zullen stoppen met roken blijft oplopen naarmate de prijs van tabaksproducten verder stijgt (Spit et al., 2018). Een nadeel van 'stated preference' onderzoek is dat respondenten antwoorden geven op de gegeven hypothetische situaties, maar onduidelijk is of ze in werkelijkheid ook zo zouden handelen. Dit geeft een vertekening, die bovendien versterkt kan worden omdat mensen soms geneigd zijn strategisch te antwoorden.

4) Illegale handel

- Illegale handel heeft betrekking op zowel de smokkel als op de illegale productie van tabaks- en nicotineproducten. Smokkel is een vorm van accijnsontduiking die zowel klein- als grootschalig kan plaatsvinden.
  - Kleinschalige smokkel gaat bijvoorbeeld om particulieren die meer tabaks- en/of nicotineproducten vanuit een andere EU-lidstaat meenemen dan is toegestaan (Douane, 2025a). Voorts beveelt het RIVM aan om de maximale hoeveelheid die mensen uit het buitenland mogen meenemen, te verlagen en dit ook actief te controleren.
  - Grootschalige smokkel betreft de illegale handel van tabaksproducten over de grens die vaak is opgezet door criminele organisaties. Zo wordt illegale handel gedefinieerd als: *'Elke praktijk of elk gedrag dat bij wet verboden is en dat betrekking heeft op de productie, verzending, ontvangst, bezit, distributie, verkoop of aankoop, inclusief elke praktijk of elk gedrag dat bedoeld is om dergelijke activiteiten te faciliteren'* (WHO [2003], in Joossens & Raw [2012]). Daarbij kan het ook gaan om zogenaamde 'illicit whites' – sigaretten die meestal legaal worden geproduceerd, maar (vrijwel) uitsluitend bedoeld zijn voor de illegale markt. Bij de illegale productie van tabaksproducten gaat het onder meer over namaaksigaretten – *'de productie van gefabriceerde producten die een handelsmerk dragen zonder de toestemming van de eigenaar van het handelsmerk'* (Joossens & Raw, 2012). Ook in Nederland worden met regelmaat illegale tabaksfabrieken opgerold. Het is zeer moeilijk om de omvang van de illegale markt in tabaksproducten goed in te schatten. Schattingen die zijn gebaseerd op onderschepte zendingen geven geen volledig beeld.
- Het onderzoek naar een verband tussen prijsverschillen en een toename in illegale handel is minder eenduidig dan bij grenseffecten – met name bij grootschalige illegale handel (USNCI & WHO, 2016). Zo werd in een studie naar illegale handel in het Verenigd Koninkrijk in de jaren 90 een stijging in illegale handel waargenomen die samenviel met een stijging van accijnstarieven, maar in het

a Door voorraadvorming door de industrie en hamsteraankopen door de consumenten.
b Onderzoek dat de vraag stelt: 'Wat zou u doen als…?'

daaropvolgende decennium nam de illegale handel juist af terwijl de accijnzen bleven stijgen (USNCI & WHO, 2016). Inmiddels tonen ervaringen uit vele landen aan dat de illegale handel in tabaksproducten met succes kan worden aangepakt door betere controle en handhaving – ook in tijden van stijgende accijnzen (Dutta, 2019).

- Hoewel hogere accijnzen en grotere prijsverschillen prikkels kunnen creëren voor illegale handel, spelen andere factoren zoals sociale acceptatie van illegale handel en een hoog corruptieniveau, aanwezigheid van informele distributiekanalen, een gebrek aan inzet om de illegale handel aan te pakken en inefficiënte douane- en belastingadministratie een minstens zo belangrijke rol (Dutta, 2019; USNCI & WHO, 2016). In gebieden waar overheidscontrole laks is en sprake is van geïnstitutionaliseerde corruptie gaat illegale handel in sigaretten vaak samen met illegale handel in andere producten (USNCI & WHO, 2016). Zo werd in 1998 aan de hand van gegevens uit 33 landen van de Transparency International's Corruption Perception Index een relatie tussen slecht overheidstoezicht en illegale handel beschreven (USNCI & WHO, 2016).
- In 2019 concludeerde de Wereldbank dat tabaksaccijns slechts een ondergeschikte rol speelt in de illegale handel (Dutta, 2019). Om de illegale handel in tabaksproducten aan te pakken is het volgens de Wereldbank cruciaal dat alle landen accijnsheffingen invoeren en de naleving streng controleren, waarbij hervorming van het tabaksaccijnsstelsel en versterking van de belastingdienst hand in hand zouden moeten gaan. Een omvangrijke Britse studie naar de forse accijnsheffingen in het Verenigd Koninkrijk tussen 2002 en 2016 kon inderdaad geen duidelijke toename van illegale handel aantonen (Partos et al., 2020).
- Onderzoek naar de omvang van illegale tabakshandel wordt regelmatig gefinancierd door de tabaksindustrie zelf of door instituten met banden met de tabaksindustrie. Een overzichtsstudie liet zien dat dergelijk onderzoek geen betrouwbare cijfers oplevert: de schattingen van illegale handel zijn over het algemeen hoger in onderzoek dat is gefinancierd door de tabaksindustrie dan in onafhankelijk onderzoek. De dataverzameling en analysemethoden voldoen minder aan objectieve onderzoekscriteria, en de resultaten worden soms op een misleidende manier gepresenteerd (Gallagher et al., 2019).

- Om de traceerbaarheid van sigaretten en shag in de Europese Unie te vergroten, en zo smokkel en illegale handel tegen te gaan, heeft de Europese Commissie vanaf mei 2019 een 'tracking & tracing' (T&T)-systeem verplicht gesteld voor sigaretten en shag (European Commission, 2026b). Vanaf mei 2024 is dit systeem verbreed naar alle tabaksproducten (European Commission, 2026c). Voor elke verpakkingsvorm van sigaretten en shag is door overheidsinstanties na te gaan in welke fabriek het product is geproduceerd en wat de verkoopbestemming is. Verkopers dienen bovendien twee registratiecodes te bezitten: een 'economische deelnemer identificatie' die aangeeft dat de verkoper deel uitmaakt van de tabaksketen, en een 'faciliteit identificatie' die aangeeft op welke locatie de tabak wordt verkocht. Pogingen om tabakssmokkel via T&T aan te pakken worden echter aanzienlijk ondermijnd door de tabaksindustrie, die hun eigen controle poogt te maximaliseren en externe, onafhankelijke controle op tabakstransportsystemen (zoals via T&T) beoogt te minimaliseren (Gallagher et al., 2020). Vanwege de betrokkenheid bij smokkel door de tabaksindustrie, vereist het 'Protocol inzake illegale handel' (ITP) per 2018 dat er onafhankelijke systemen voor het traceren en volgen van tabaksproducten worden opgezet. Als reactie hierop ontwikkelde de industrie haar eigen systeem en wist dit via een uitgebreid netwerk van dekmantelorganisaties te promoten, en zo ten onrechte de indruk van onafhankelijkheid te wekken. Het T&T-systeem kan daarom dus (nog) niet als erg succesvol worden bestempeld.

Recent Nederlands onderzoek maakte een analyse van trends in het gebruik van prijsminimaliserende strategieën binnen verschillende Europese landen (Geboers et al., 2022a; Geboers, 2024b). Meer specifiek werd onderzocht in hoeverre vier veelvoorkomende strategieën tussen 2006 en 2020 werden gebruikt door rokers in Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland. Onderzochte strategieën waren: (1) het kopen van discountmerken, (2) het kopen van shag, (3) groot inkopen en (4) in het buitenland tabak kopen. De trends verschilden per land en strategie. Zo was het kopen van goedkopere tabak, discountmerken of shag (substitutie) de meest voorkomende strategie in Engeland, Duitsland en Nederland.

De opbouw van tabaksaccijns in Europa

Accijnstarieven voor sigaretten en rooktabak in Europa worden vastgesteld op basis van de gewogen gemiddelde kleinhandelsprijs (WAP). De EU heeft bepaald dat de WAP jaarlijks dient te worden vastgesteld.

- De tabaksaccijns is opgebouwd uit een *specifiek* deel en een zogenaamd *ad valorem* ('naar waarde') deel.
- Het specifieke deel van de accijns is een vast bedrag per 1000 sigaretten of 1000 gram rooktabak. Een accijnsstructuur die vooral gebaseerd is op specifieke accijns heeft de voorkeur.
- Het ad valorem deel is een percentage van de kleinhandelsprijs.
- De Tabaksbelastingrichtlijn van de Europese Unie (Richtlijn 2011/64/EU) schrijft ten aanzien van sigaretten voor dat alle EU-lidstaten een minimum accijnstarief hanteren waarbij het specifieke deel tussen de 7,5 en 76,5% van de totale belastingdruk bedraagt. Het *totale* accijnstarief dient meer dan 90 euro per 1000 sigaretten te bedragen en ten minste 60% van de WAP. Als de accijns meer dan 115 euro per 1000 sigaretten bedraagt vervalt het 60%-criterium.
- Als het specifieke deel een groot deel van de accijns bepaalt is de accijnsdruk minder afhankelijk van de prijs van een pakje sigaretten of shag.
- Onderzoek laat zien dat de sigarettenconsumptie in landen met een uniforme specifieke accijns lager is dan in landen met een ad valorem-accijnsstructuur (Shang et al., 2019). In landen waar de accijns verschilt tussen verschillende soorten tabaksproducten wordt het meeste gerookt, omdat rokers makkelijk naar een goedkoper product kunnen overstappen als de accijns wordt verhoogd – bijvoorbeeld van sigaretten naar shag of e-sigaretten.

ONDER WELKE VOORWAARDEN IS ACCIJNS HET MEEST EFFECTIEF?

Terwijl er veel bekend is over de prijselasticiteit van de vraag naar tabak, zijn er ook vragen die nog onvoldoende beantwoord kunnen worden. Zo is er relatief weinig bekend over de manier waarop prijselasticiteit verandert over de tijd, bij verschillende niveaus van accijns en prijs, en bij grote of kleinere prijsveranderingen (USNCI & WHO, 2016). Zo zouden grote verhogingen kunnen leiden tot een groter schokeffect voor consumenten en daardoor mogelijk tot een groter effect op de rookprevalentie.

In de wetenschap is veel onderzoek gedaan naar effectief accijnsbeleid. Hoewel optimaal accijnsbeleid per land verschilt, valt er uit de internationale literatuur een aantal aanbevelingen te destilleren over de meest effectieve manier om accijnsverhoging in te zetten. Zo formuleerde het Trimbos-instituut in 2022 vier aanbevelingen voor effectief accijnsbeleid – dit ten behoeve van een doorrekening van verschillende scenario's rondom accijnsverhoging op tabak in Nederland per 2025 (RIVM, 2024a). Deze aanbevelingen luidden:

1) **Om te voorkomen dat tabak betaalbaarder wordt, dient er voor inflatie gecorrigeerd te worden.** Het concept 'betaalbaarheid' wordt bepaald door de *prijs* van het product en het *inkomen* van de consument. Over het algemeen zijn sigaretten meer betaalbaar in landen met hoge inkomens (USNCI & WHO, 2016). Om effect te hebben als tabaksontmoedigingsmaatregel is het essentieel dat tabaksproducten door de tijd heen minder betaalbaar worden (Marquez en Moreno-Dodson, 2017; USNCI & WHO, 2016). De prijs van tabaksproducten dient dus harder te stijgen dan de inflatie. Inflatiecorrectie kan worden toegepast op basis van *inflatie-indicatoren*, zoals de Consumer Price Index (CPI). De eerste is de makkelijkste en meest geïmplementeerde methode; van de 18 landen wereldwijd die accijnstarieven automatisch corrigeren, gebeurt dit in 15 landen op basis van inflatie-indicatoren (WHO, 2024). Frequentie en mate van correctie verschillen van land tot land. Voor landen met een lage mate van inflatie wordt een jaarlijkse correctie geadviseerd (USNCI & WHO, 2016; WHO, 2021).

2) **Accijnsverhogingen dienen met regelmaat, en idealiter automatisch, te worden bijgesteld** (Cobiac et al., 2015; Laugesen et al., 2000; Warner, 2014; WHO, 2021). Door het regelmatig doorvoeren van accijnsverhogingen wordt enerzijds voorkomen dat tabak meer betaalbaar wordt (aanbeveling 1). Anderzijds hebben regelmatige verhogingen ook invloed op de roker. Het vooruitzicht dat de accijns regelmatig verhoogd wordt kan mensen sterker motiveren om te stoppen met roken (Wilson & Thomson, 2005). Zo gaf meer dan de helft van de rokers in een onderzoek in Nieuw-Zeeland aan gemotiveerd te zijn om direct te stoppen met roken met het oog op de opkomende regelmatige accijnsverhogingen (Walton & Newcombe, 2005).

3) **Grote accijnsverhogingen zijn effectiever dan kleine accijnsverhogingen.** Hoe groter de accijnsverhoging, hoe groter het effect op de tabaksconsumptie (Marquez & Moreno-Dodson, 2017). De Wereldbank raadt aan: "*Go big, go fast*" – zij adviseren niet terughoudend te zijn met grote accijnsheffingen op tabaksproducten (Marquez en Moreno-Dodson, 2017). Grote accijnsverhogingen hebben direct effect op de rookprevalentie en tabaksconsumptie, en daarmee op de publieke gezondheid (Mirza, 2019). Er zijn verschillende praktijkvoorbeelden. Zo leidden inflatiecorrecties in Australië zonder aanvullende verhogingen in het verleden tot een stagnatie in rookprevalentie. De eenmalige accijnsverhoging van 25% leidde tot een directe daling in prevalentie en consumptie (Wilkinson et al., 2019). In het Verenigd Koninkrijk, waar consistente maar kleine accijnsverhogingen plaatsvonden, duurde het twee keer zo lang om consumptie te halveren dan in Frankrijk, waar sigarettenprijzen in 25 jaar verdrievoudigden (Marquez & Moreno-Dodson, 2017). Onderzoek onder Nederlandse rokers toonde aan dat meer mensen aangaven te gaan stoppen met roken naarmate de prijsverhogingen groter werden (Geboers et al., 2022b). Sowieso lijkt er sprake te zijn van een bepaalde *drempelwaarde* waar de verhoging bovenuit dient te komen om werkelijk effect te sorteren. Yeh en collega's (2017) stelden dat dit binnen de EU rond de 10% ligt. Ook voor Nederland worden jaarlijkse verhogingen van ten minste 10% geadviseerd (Werkgroep IBO Gezonde leefstijl, 2016).

4) **Om substitutie te voorkomen dienen prijzen van verschillende tabaksproducten niet te ver uit elkaar liggen.** Om te voorkomen dat prijsgevoelige rokers overstappen op goedkopere alternatieven in plaats van te minderen of stoppen, is het van belang dat de prijsverschillen tussen producten bij voorkeur afnemen, maar in elk geval niet toenemen (WHO, 2021; IARC, 2011). Het gaat daarbij zowel om prijsverschillen *binnen* één productcategorie (zoals sigaretten), als om prijsverschillen *tussen* verschillende producten – zoals tussen sigaretten en shag, of tussen sigaretten en e-sigaretten (WHO, 2021). Zo zijn de tabaksaccijnzen in Nederland in 2024 fors gestegen, maar voor shag

nog meer dan voor sigaretten. Tabel 1 op pagina 18 laat zien dat de percentuele stijging van accijnzen op shag (rooktabak) toen ongeveer tweemaal zo groot was als de accijnsverhoging op sigaretten. De wetenschap biedt geen leidraad voor de prijsverschillen waarbij (en in welke mate) er substitutie-effecten optreden. Minimumaccijnstarieven en gelijktijdige accijnsverhogingen voor verschillende producten zijn maatregelen die substitutie voorkomen.

Bij deze vier algemene aanbevelingen valt een aantal kanttekeningen te maken, namelijk:

- Bovenstaande aanbevelingen beperken zich tot het accijnsbeleid voor sigaretten. **Andere tabaksproducten**, zoals rooktabak, sigaren en cigarillos, worden op een andere manier belast. Op ***e-sigaretten*** worden bij het schrijven van deze factsheet (voorjaar 2026) nog geen gebruiksbelasting geheven in Nederland – dit in tegenstelling tot veel andere Europese landen, waar dit al wel het geval is (Nian et al., 2023). Echter, de aanstaande herziening van de Europese Tabaksaccijnsrichtlijn (zie het kader 'Wetgeving en beleid' op pagina 3) zal dit naar verwachting ook in Nederland verplicht gaan stellen. Zoals vermeld in Aanbeveling 4 is het van belang dat prijsverschillen tussen tabaksproducten worden verkleind om substitutie te voorkomen (RIVM, 2024a). De WHO stelt dat de vraag naar e-sigaretten mogelijk nog prijsgevoeliger is dan de vraag naar sigaretten, waardoor accijnzen hier mogelijk zeer effectief kunnen zijn in het terugbrengen van het gebruik ervan. Dit beslaat ook de belasting op e-vloeistoffen, waarbij nicotinehoudende en nicotinevrije e-vloeistoffen gelijk dienen te worden belast (WHO, 2021).
- Naarmate prijsverschillen tussen landen groter worden zal naar verwachting ook meer **grensoverschrijdende verkoop** ontstaan. Het is onduidelijk hoe groot deze effecten zullen zijn, of bij welke prijsverschillen ze in welke mate zullen plaatsvinden. Inschattingen van de huidige hoeveelheid grensoverschrijdende verkoop verschillen per onderzoek en per bron. Onderzoek in Frankrijk, waar tabaksprijzen twee keer zo hoog liggen als in een aantal buurlanden, toonde aan dat de rookprevalentie daalde en de inkomsten uit tabaksaccijns bleven toenemen, ondanks een stijging in grensoverschrijdende verkoop (Godeluck, 2022; MSS, 2018; RIVM, 2024a). In Nederland is een vergelijkbaar beeld zichtbaar: tegenover een stijging van aankopen in het buitenland (RIVM, 2025) over de laatste jaren, staat een dalende trend in rookprevalentie (Trimbos-instituut, 2026).
- **Het belang van voorlichting** is groot; zo kan publiekscommunicatie over huidige en toekomstige accijnsverhogingen het effect van prijsverhogingen versterken (Brilman & Nijboer, 2010; WHO, 2021). Belastingen zoals tabaksaccijnsverhogingen die een gedragseffect beogen, dienen daarom zo zichtbaar mogelijk te zijn. In Nederland communiceert de overheid uitgebreid over accijnsverhogingen.
  - Door duidelijk te maken dat de prijzen zijn verhoogd en met relatief grote stappen steeds verder zullen worden verhoogd, kan voorlichting huidige rokers extra motiveren om te stoppen met roken en jongeren om niet te beginnen (Marquez & Moreno-Dodson, 2017).
  - Bij dergelijke voorlichting is het van belang om ook te communiceren over de volksgezondheidsredenen om de accijnzen te verhogen. Het draagvlakonderzoek dat Kantar jaarlijks in Nederland uitvoert in opdracht van KWF Kankerbestrijding laat zien dat het draagvlak voor accijnsverhogingen hoger is wanneer de verhogingen worden doorgevoerd om te voorkomen dat jongeren beginnen met roken of om rokers aan te moedigen om te stoppen met roken, dan wanneer ze tot primair doel hebben om inkomsten te genereren voor de overheid.

TABAKSACCIJNS IN NEDERLAND

Als onderdeel van het Nationaal Preventieakkoord is de accijns op tabak in Nederland de afgelopen jaren stapsgewijs verhoogd. De accijnsverhogingen vonden plaats in 2020, 2021, 2023 en 2024, waarbij vooral in 2023 en 2024 forse stijgingen werden doorgevoerd.

Huidige accijnstarieven

Voor het heffen van accijns worden in Nederland drie typen tabaksproducten onderscheiden: sigaretten, rooktabak (shag/*'zelf rollen'* en tabak om in filterhuizen te stoppen/*'zelf maken')* en sigaren. Voor deze categorieën gelden verschillende tarieven. De tabaksaccijns wordt geheven als vast bedrag per eenheid van het product (specifieke accijns), als een percentage van de verkoopprijs (ad valorem accijns) of als een combinatie van beide. Voor sigaretten geldt een minimumaccijns (de som van de specifieke accijns en ad valorem accijns) per eenheid van 1000 stuks. Zie voor meer informatie over de opbouw van tabaksaccijnzen ook het kader op pagina 21.

- Uiterlijk 1 maart van elk jaar wordt voor sigaretten en rooktabak de gewogen gemiddelde kleinhandelsprijs ('WAP')[c] bepaald op basis van de verkochte sigaretten en rooktabak in het voorgaande kalenderjaar. De WAP is de door het Ministerie van Financiën vastgestelde gemiddelde verkoopprijs van alle tabaksproducten die in een kalenderjaar op de markt zijn gebracht. Het vormt de basis voor de accijnsheffing en zorgt ervoor dat de accijns meebeweegt met de gemiddelde marktprijs.
- In 2025 was de WAP €598,64 per 1000 sigaretten (oftewel €11,97 per pakje van 20 sigaretten) en €532,96 per 1000 gram rooktabak (oftewel €26,65 per pakje van 50 gram; Rijksoverheid, 2026).
- De gemiddelde prijs van een sigaret (€0,60) lag daarmee hoger in vergelijking met de gemiddelde prijs van een shagje (€0,37), uitgaande van 0,70 gram rooktabak per shagje.
- Tabel 1 toont de tabaksaccijnstarieven tussen 2020 en 2025. De laatste accijnsverhoging dateert van 1 april 2024.
- Tussen 2008 en 2020 zijn sigaretten minder betaalbaar geworden in Nederland, maar dit komt voornamelijk door een grote afname in betaalbaarheid tussen 2008 en 2010. Tussen 2010 en 2020 bleef de betaalbaarheid gelijk. Wel bleek uit onderzoek dat sigaretten minder betaalbaar zijn voor mensen die over het algemeen een lager inkomen hebben, vrouwen, jongeren en mensen met een lager opleidingsniveau (Geboers et al., 2023a). Er is geen data te vinden over de betaalbaarheid van sigaretten in Nederland na 2020.

Tabel 1: Tabaksaccijnstarieven in Nederland tussen 2020 en 2025.

	Specifieke accijns (per 1000 st./kg)	Ad valorem accijns	Minimumaccijns (per 1000 st.)
Per 1-4-2020			
Sigaretten	€219,20	5%	€238,31
Rooktabak	€155,97	N.v.t.	N.v.t.
Sigaren	N.v.t.	8%	N.v.t.
Per 1-1-2021			
Sigaretten	€223,82	5%	€243,25
Rooktabak	€160,91	N.v.t.	N.v.t.
Sigaren	N.v.t.	9%	N.v.t.
Per 1-4-2023			
Sigaretten	€271,07	5%	€293,58
Rooktabak	€216,64	N.v.t.	N.v.t.
Sigaren	N.v.t.	10%	N.v.t.
Per 1-4-2024			
Sigaretten	€362,12	5%	€390,42
Rooktabak	€346,98	N.v.t.	N.v.t.
Sigaren	N.v.t.	11%	N.v.t.

Bron: Wet op de accijns (Overheid.nl, 2026).

c 'Weighted Average Price'.

Effecten van accijnsverhogingen in Nederland

In de afgelopen jaren heeft het RIVM onderzoek gedaan naar de gedragseffecten van de accijnsverhogingen in 2020, 2023 en 2024. Dit onderzochten ze door aan een groep mensen voorafgaand aan iedere accijnsverhoging te vragen, wat zij verwachten te gaan doen, en na iedere accijnsverhoging uit te vragen wat ze daadwerkelijk hebben gedaan.

- Uit het onderzoek uit 2020 bleek dat 11 procent van de ondervraagde rokers is gestopt met roken (RIVM, 2021). Een kwart (25%) is minder gaan roken en 8% is een ander product gaan gebruiken.
- Uit het onderzoek rondom de accijnsverhoging uit 2023 bleek dat 10 procent is gestopt met roken, 28% heeft een poging gedaan om te stoppen met roken en 18% is minder gaan roken door de maatregel (RIVM, 2024b).
- Na de laatste accijnsverhoging van 2024 bleek dat 7% van de rokers is gestopt met roken, 16% heeft het geprobeerd en 22% van de rokers is minder gaan roken na de accijnsverhoging (RIVM, 2025). Het effect op rookgedrag bleek na de accijnsverhoging van 2024 minder groot dan het effect bij de eerdere twee accijnsverhogingen.
- Het RIVM concludeerde een grote verandering in koopgedrag. Veel rokers zoeken goedkopere alternatieven in het buitenland. In 2024 kwam naar schatting 62% van alle tabaksproducten uit het buitenland, in 2023 was dit ongeveer 38 procent en in 2020 was dit 30 procent. Hierbij moet worden opgemerkt dat de resultaten uit 2020 beïnvloed zijn door de coronapandemie en de gesloten grenzen.

Ook uit het Empty Pack Survey[d] uit 2024 blijkt dat over een groot deel van de geraapte pakjes geen accijns is betaald in Nederland (Douane, 2025b). In 2024 was er over 55% van de geraapte pakjes accijns betaald; in 2023 was dit nog bij 75% van de pakjes het geval. In 2024 kwam het grootste deel van de pakjes waarover geen Nederlandse accijns was geheven uit het buitenland. Bij het interpreteren van de resultaten dient wel rekening te worden gehouden met een aantal kanttekeningen. Zo is het onderzoek niet representatief voor heel Nederland doordat in sommige regio's weinig of niet is geraapt. Ook geven geraapte pakjes geen rechtstreeks beeld van consumptiegedrag of verkoopvolumes. En van pakjes met een buitenlands accijnszegel kan niet worden vastgesteld of deze legaal voor eigen gebruik zijn meegenomen of onderdeel zijn van illegale handel.

Nederland in vergelijking met andere landen in de Europese Unie

Tabel 2 bevat een overzicht van de gemiddelde prijzen en belastingdruk op sigaretten in 14 lidstaten van de Europese Unie (de EU-15 landen exclusief het Verenigd Koninkrijk), in 2025. Deze cijfers zijn verkregen uit de dataset van de Europese Commissie. Het Verenigd Koninkrijk is niet opgenomen, omdat de informatie sinds 2020 niet meer is bijgewerkt. Sinds het vertrek uit de Europese Unie is het Verenigd Koninkrijk niet meer verplicht om jaarlijks een WAP op te geven.

- In Ierland kostte een pakje sigaretten verreweg het meest van de 14 EU-lidstaten: €17,47.
- Nederland (€11,97) stond op de 3e plaats, vlak onder Frankrijk (2e plaats; €12,54). De gemiddelde prijs ligt nog wel beduidend lager dan in Ierland (1e plaats).
- Wanneer we Nederland vergelijken met de buurlanden, zien we dat de gemiddelde prijs van een pakje sigaretten in België in 2025 lager lag (€11,14), en in Duitsland *aanzienlijk* lager (€7,62).
- Hoewel van het Verenigd Koninkrijk geen WAP bekend is, rapporteert het *'Office for National Statistics (UK)'* een gemiddelde prijs voor een pakje sigaretten. Hieruit bleek dat de gemiddelde prijs van een pakje sigaretten in 2024 omgerekend in euro's €18,34 bedroeg (ONS, 2026).
- De *belastingdruk* (het percentage dat accijns en BTW uitmaken van de prijs van sigaretten) op sigaretten is het hoogst in Finland: ruim 92%. De belastingdruk in Nederland ligt met bijna 83% onder Finland. In Luxemburg is de belastingdruk het laagst (70%).
- Afgezien van belastingen (accijns en BTW), bestaat de prijs van het pakje ook uit productiekosten en winst voor de tabaksbranche. Dit verschilt ook fors tussen landen. In Griekenland bestond €0,67 van een pakje uit productiekosten of winst, in Ierland €3,00. In Nederland hield de tabaksbranche in 2025 voor een gemiddeld pakje €2,05 over voor productie en winst.
- De Franse regering heeft vastgesteld dat de accijnsprijzen sinds 2023 elk jaar meestijgen met de inflatie. Hiermee wordt voorkomen dat tabak niet relatief goedkoper wordt wanneer de inflatie hoog is.
- In het Verenigd Koninkrijk zijn sinds het einde van de vorige eeuw ieder jaar de accijnzen op sigaretten verhoogd met de inflatie (2001-2008) dan wel een bepaald percentage boven de inflatie (1993-2000 en 2009-heden). In oktober 2024 is de accijns op shag met nog eens 10% extra gestegen om het verschil in prijs tussen sigaretten en shag te verkleinen (GOV.UK, 2024).

d In dit onderzoek worden lege sigarettenverpakkingen geraapt om op die manier te kijken over welk deel van de sigarettenverpakkingen in Nederland accijns is betaald. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de Douane in opdracht van het ministerie van Financiën.

- Ook Ierland heeft de afgelopen jaren regelmatig de prijs van pakjes sigaretten verhoogd. In 2025 is de prijs van een pakje sigaretten met €1,00 verhoogd en in 2026 met €0,50 (Citizens Information, 2026).
- In Australië worden de tabaksprijzen twee maal per jaar verhoogd (in maart en in september). In Australië stijgen de tabaksprijzen mee met de inkomensontwikkeling, zodat tabaksproducten niet relatief goedkoper worden naarmate inkomens stijgen (Health.gov.au, 2026).

In Tabel 2 wordt geen rekening gehouden met de relatieve *betaalbaarheid* van tabaksproducten.

- Betaalbaarheid speelt een belangrijke rol bij de vraag hoe duur een pakje sigaretten zou moeten zijn om rookgedrag te beïnvloeden. Om de betaalbaarheid in kaart te brengen wordt gekeken naar het gecombineerde effect van prijs en inkomen (zie ook pagina 16). Dit betekent dat niet alleen de absolute prijs van een pakje sigaretten relevant is, maar vooral ook de voor koopkracht gecorrigeerde prijs van een pakje sigaretten. In het voorstel van de herziening van de tabaksaccijnsrichtlijn wordt de minimumaccijns aangepast aan de economische situatie van landen. Meer vermogende landen krijgen hogere minima, zodat verschillen in betaalbaarheid van tabak kleiner worden (European Commission, 2025).
- Uit data van de WHO uit 2022 (Our World in Data, 2022), waarbij betaalbaarheid internationaal wordt vergeleken door te berekenen hoeveel procent van het gemiddelde inkomen nodig is om 100 pakjes sigaretten te kopen, bleek dat van de EU-14[e] de betaalbaarheid in Luxemburg (0,5%) het hoogst was en in Frankrijk het laagst (2,6%). Nederland behoort met 1,5% tot de middenmoot.
- In de Cigarette Tax Scorecard van Economics for Health (Economics for Health, 2024) wordt het accijnsbeleid van 171 landen op een 5-puntschaal beoordeeld. Nederland heeft een totaalscore van 3,38. Met name het onderdeel over betaalbaarheid laat zien dat er nog ruimte is om in Nederland tabak minder betaalbaar te maken.

Tabel 2: Gemiddelde prijzen (in euro's) en belastingdruk op sigaretten in 14 lidstaten van de Europese Unie, gesorteerd op prijs (peildatum: 26 augustus 2026).

Land	Gemiddelde prijs per 20 sigaretten	Accijns	BTW	Accijns+ BTW	Belastingdruk (%)	Minimum accijns per 1.000 sigaretten
Ierland	17,47	11,20	3,27	14,47	82,83%	533,99
Frankrijk	12,54	8,36	2,09	10,45	83,36%	381,90
Nederland	**11,97**	**7,84**	**2,08**	**9,92**	**82,85%**	**390,42**
Finland	11,43	8,26	2,32	10,58	92,60%	425,60
België	11,14	7,30	1,93	9,24	82,93%	383,50
Denemarken	8,49	5,27	1,70	6,97	82,08%	-
Duitsland	7,62	3,97	1,22	5,19	68,03%	193,87
Zweden	6,78	3,84	1,36	5,19	76,60%	-
Oostenrijk	6,25	3,71	1,04	4,75	76,02%	181,82
Luxemburg	6,24	3,47	0,91	4,38	70,16%	152,80
Italië	5,62	3,41	1,01	4,42	78,65%	-
Spanje	5,38	3,28	0,93	4,21	78,31%	150,00
Portugal	5,27	3,09	0,99	4,08	77,34%	154,52
Griekenland	4,24	2,75	0,82	3,57	84,28%	117,50

Gemiddelde prijs, accijns en BTW in euro per pakje van 20 sigaretten op basis van gewogen gemiddelde kleinhandelsprijzen over de periode 1 januari 2025 - 31 december 2025. Bron: European Commission, 2026d.

e De EU-14 bestaat uit landen die vóór 2004 lid waren van de EU: Oostenrijk, België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en Zweden.

Tabaksindustrie: fel tegenstander van accijnsverhogingen

Tabaksfabrikanten en verkopers van tabaksproducten zijn geen voorstander van accijnsverhogingen. Accijnzen maken tabaksproducten immers duurder, waardoor hun omzet afneemt. De industrie verzet zich dan ook sterk tegen accijnsverhogingen. Een groot literatuuronderzoek van de universiteit van Bath laat zien dat de zij dit vanuit verschillende invalshoeken doet (Ulucanlar et al., 2016).

1) De publieke en politieke opinie beïnvloeden

De tabaksindustrie wil beleidsmakers ervan weerhouden om accijnsverhogingen in te voeren. Zij probeert daarbij ook de publieke opinie te beïnvloeden door mogelijke effecten van accijnsverhogingen uit te vergroten. Internationaal onderzoek laat zien dat de industrie bij het tegengaan van maatregelen drie argumenten het meest gebruikt (Ulucanlar et al., 2016)

- Als eerste zouden accijnsverhogingen ***slecht zijn voor de economie***. Zo zou een accijnsverhoging kunnen zorgen voor minder accijnsopbrengsten voor de overheid. Ook zouden banen kunnen verdwijnen door accijnsverhogingen (bijvoorbeeld in de grensregio). In Nederland gebruikt de industrie dit argument veel.
- Een tweede argument is dat accijnsverhogingen ***illegale handel*** in de hand zouden spelen. Dit zou criminaliteit aanmoedigen. Ook dit is een argument dat de industrie veel gebruikt in Nederland.
- Tot slot zouden ***beleidsmaatregelen niet werken***. Accijnsverhogingen zouden bijvoorbeeld niet leiden tot minder mensen die roken. De industrie gebruikt dit argument meestal bij andere beleidsmaatregelen dan accijnsverhogingen.

Om hun boodschap kracht bij te zetten, gebruikt de industrie verschillende tactieken (Ulucanlar et al., 2016):

- *Coalities vormen*
  Door samen te werken met nieuwe of bestaande organisaties kan de industrie haar kritiek op accijnsverhogingen via verschillende kanalen verspreiden. Een voorbeeld van een recente samenwerking is die met Steun de Grensregio. Dat is een samenwerkingsverband van organisaties (waaronder ook de tabaksindustrie) die de gevolgen van hogere accijns voor ondernemers in de grensregio uitvergroot.
- *Onderzoek beïnvloeden*
  In Nederland produceert de tabaksindustrie regelmatig onderzoek dat hun kritiek op accijnsverhogingen zou ondersteunen. Een voorbeeld hiervan is de Smokkelmonitor van brancheorganisatie VSK. Deze monitor zou laten zien dat hoge accijnzen leiden tot meer illegale handel in tabak De studies die zij uitvoert zijn echter van lage wetenschappelijke kwaliteit. Toch worden de resultaten gebruikt om de publieke opinie via de media te beïnvloeden.
- *Beleidsmakers en politiek beïnvloeden*
  In Nederland is contact tussen de tabaksindustrie en beleidsmakers in principe verboden. Politici mogen wel spreken met vertegenwoordigers van de tabaksindustrie. Het journalistiek platform TabakNee liet eerder zien dat dit ook in Nederland gebeurt.
- *Rechtszaken*
  De industrie kan nieuwe regelgeving aanvechten bij de rechter. Dit gebeurt in Nederland niet bij accijnsverhogingen. Dit gebeurt wel regelmatig bij andere maatregelen.
- *Illegale handel bevorderen*
  Internationale literatuur laat zien dat de tabaksindustrie achter de schermen illegale handel in tabaks- en nicotineproducten bevordert. Dit versterkt dan hun argument dat accijnsverhogingen illegale handel in de hand werkt. Het is onbekend in hoeverre dit in Nederland gebeurt.

2) Met prijsstrategieën het effect van accijnsverhogingen verzachten

Ook wanneer een accijnsverhoging eenmaal is ingevoerd, kan de industrie het effect nog ondermijnen. Zij doet dit met verschillende prijsstrategieën (Garritsen et al., 2023; Sheikh et al., 2023). Eerder hebben we zes van deze strategieën op een rij gezet:

- *Over en onderbelasting*
  Tabaksfabrikanten maken goedkope tabaksproducten voor prijsbewuste klanten en dure tabaksproducten die kwalitatief beter zouden zijn (volgens de industrie). Na een accijnsverhoging kan een fabrikant besluiten om de goedkope merken goedkoper te maken, zodat de prijs minder stijgt dan de accijnsverhoging (*undershifting*). Daarmee blijven de vaste klanten behouden. Om toch voldoende omzet te maken, kan de fabrikant ook

besluiten om de prijs van dure tabaksproducten meer dan de accijnsverhoging laten stijgen (*overshifting*).

- ***Prijsafvlakking***
  Fabrikanten kunnen na een accijnsverhoging tijdelijk de prijs van producten verlagen en die daarna in kleine stapjes verhogen. Zo kan het effect van een grote accijnsverhoging uitgespreid worden over een langere periode. Klanten zullen de kleine prijsstijgingen minder merken.
- ***Krimpflatie***
  Fabrikanten kunnen ook minder tabak in hun producten doen. In het Periodiek Onderzoek naar Tabaksaanbod in Verkooppunten (Willemse et al., 2026) zagen we bijvoorbeeld dat een fabrikant een pakje van 100 sigaretten eerst in 2022 aanbood voor 35 euro. Een jaar later was dit een pakje van 92 sigaretten voor 38 euro en in 2024 was dit 80 sigaretten voor 43 euro (Willemse et al., 2026). Hierbij werd zowel de prijs verhoogd als de inhoud verkleind. Krimpflatie werkt alleen voor pakjes met grote hoeveelheden. Bij pakjes van 20 sigaretten kan een fabrikant geen krimpflatie toepassen. De verkoop van pakjes met minder dan 20 sigaretten is namelijk verboden.
- ***Nieuwe, goedkopere merken***
  Om prijsbewuste klanten na een accijnsverhoging te behouden, kan een fabrikant goedkopere varianten van bekende merken op de markt brengen.
  In ons Periodiek Onderzoek Tabaksaanbod in Verkooppunten zagen we bijvoorbeeld dat er de afgelopen jaren goedkopere merken van Marlboro, Camel en L&M op de markt zijn gebracht (Willemse et al., 2026)
- ***Prijspromoties***
  Winkeliers en tabaksfabrikanten kunnen in het buitenland na een accijnsverhoging speciale prijsacties houden. In Nederland is dit verboden.
- ***Bestaande producten aanpassen***
  Tabaksfabrikanten kunnen de samenstelling van tabaksproducten aanpassen. De producten bevatten dan bijvoorbeeld minder tabak of vallen daarna in een productcategorie met lagere accijnstarieven. We zien in Nederland nog niet dat producten om deze reden worden aangepast. Wel zien we dat fabrikanten de verpakking van kleine sigaartjes (cigarillo's) sterk laat lijken op die van sigaretten. Deze cigarillo's worden ook veel aangeboden (Willemse et al., 2026). Zij zijn aantrekkelijk voor zowel de fabrikant als de gebruiker, omdat op cigarillo's veel minder accijns wordt geheven dan op tabakssigaretten.

Meer over de prijsstrategieën van de tabaksindustrie valt te lezen in onze notitie over dit thema (Trimbos-instituut, 2023):

Prijsstrategieën van de tabaksindustrie om het effect van accijnsverhogingen te beïnvloeden

CONCLUSIE

Vergeleken met andere landen in Europa is de ***prijs*** van tabaksproducten in Nederland redelijk hoog, al ligt deze voor een pakje met 20 sigaretten met bijna 12 euro (sinds 2025) nog ver onder die in koploperland Ierland, waar een pakje meer dan 17 euro kost. Vanwege de hoge welvaart in Nederland is de ***betaalbaarheid*** van tabak in ons land veel groter dan in veel Europese landen. Voor Nederlandse rokers is de financiële drempel om tabak te kopen lager dan in ongeveer de helft van de Europese landen. Voor het vormgeven van accijnsbeleid is verder van belang dat rokers reageren op de ***verandering*** in de prijs van tabak, niet op een vaste hoogte.

Een prijsverhoging prikkelt hen om het rookgedrag aan te passen. Substantiële en regelmatige verhogingen van de prijs van tabaksproducten worden in de wetenschappelijke literatuur beschouwd als de meest effectieve beleidsmaatregel om het aantal rokers en het aantal gerookte sigaretten (bij rokers die doorgaan met roken) te verlagen. Ook jongeren en rokers met een lage(re) sociaal economische positie zijn gevoelig voor accijnsverhoging. Dit legitimeert de inzet van het accijnsinstrument door de overheid, mits ingebed in een breed pakket aan tabaksontmoedigingsmaatregelen, waaronder goede en toegankelijke stoppen-met-rokenzorg.

GEBRUIKTE BRONNEN

Bader P, Boisclair D, Ferrence R. (2011). Effects of tobacco taxation and pricing on smoking behavior in high risk populations: a knowledge synthesis. International Journal of Environmental Research & Public Health; 8 (11): 4118-4139.

Blakely T & Gartner C. (2019). Tobacco taxes have mixed effects on socioeconomic disparities. The Lancet Public Health, 4(12), e595-e596.

Blecher E, Ross H, Leon ME. (2013). Cigarette affordability in Europe. Tobacco Control, 22, e6.

Blecher EH, van Walbeek CP. (2004). An international analysis of cigarette affordability. Tob Control; 13: 339-346. doi: 10.1136/tc.2003.006726.

Bosdriesz JR. (2017). Tobacco control policies and socio-economic inequalities in smoking cessation: Evaluating natural experiments. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam]. Amsterdam: University of Amsterdam.

Brilman JD & Nijboer H. (2010). Het fiscale stelsel vanuit gedragseconomisch perspectief. Tijdschrift voor Openbare Financiën; 42(10): 46-54.

Brown T, Platt S, Amos A. (2014). Equity impact of population-level interventions and policies to reduce smoking in adults: A systematic review. Drug and alcohol dependence; 138: 7-16.

Brown AK, Nagelhout GE, van den Putte B, et al. (2015). Trends and socioeconomic differences in roll-your-own tobacco use: findings from the ITC Europe Surveys Tobacco Control 2015;24:iii11-iii16

Chaloupka FJ, Straif K, Leon ME (2011). Effectiveness of tax and price policies in tobacco control Tobacco Control 2011;20:235-238.

Chaloupka FJ, Yurekli A, Fong GT. (2012). Tobacco taxes as a tobacco control strategy. Tobacco Control 21 (2): 172-180.

Choi K, Hennrikus D, Forster J, St. Claire A. (2011). Use of Price-Minimizing Strategies by Smokers and Their Effects on Subsequent Smoking Behaviors. Nicotine & Tobacco research; 14: 864-870.

Citizens Information (2026). Excise duties. *Geraadpleegd op 6 mei 2026.*

Cobiac LJ, Ikeda T, Nghiem N, Blakely T, Wilson N (2015). Modelling the implications of regular increases in tobacco taxation in the tobacco endgame. Tob Control. 2015;24(e2):e154-e60.

Croes E & Willemsen M. (2020). Effecten van accijns en prijs op het gebruik van tabaksproducten: update 2020. Utrecht: Trimbos-instituut.

Directorate-General for Health and Food Safety (DG-SANTE; 2025). Regelgeving tabaksproducten. *Geraadpleegd op 26 november 2025*.

Douane (2025a). Sigaretten of tabak meenemen uit het buitenland. *Geraadpleegd op 22 april 2026*.

Douane (2025b). Empty Pack Survey 2024. *Geraadpleegd op 24 april 2026*.

Dutta S (ed). (2019). Confronting Illicit Tobacco Trade: A Global Review of Country Experiences. Washington: World Bank.

Economics for Health (2024). Cigarette Tax Scorecard: Netherlands (Kingdom of the). *Geraadpleegd op 24 april 2026*.

European Commission (2025). Revision of the Tobacco Taxation Directive (proposal): Revision of EU legislation on excise duties for manufactured tobacco. *Geraadpleegd op 21 april 2026*.

European Commission (2026a). Commission Staff Working Document Evaluation of the Council Directive 2011/64/EU of 21 June 2011 on the structure and rates of excise duty applied to manufactured tobacco. *Geraadpleegd op 16 februari 2026*.

European Commission (2026b). Systems for tobacco traceability and security features. *Geraadpleegd op 16 februari 2026*.

European Commission (2026c). Extension of EU tobacco traceability system to tobacco products other than cigarettes and roll-your-own tobacco on 20 May 2024. *Geraadpleegd op 18 maart 2026*.

European Commission (2026d). Excise Duties on Tobacco EU legislation on excise duties for manufactured tobacco. *Geraadpleegd op 7 mei 2026*.

Gallagher AWA, Evans-Reeves KA, Hatchard JL, & Gilmore A. (2019). Tobacco industry data on illicit tobacco trade: a systematic review of existing assessments. Tob Control; 28: 334-345.

Gallagher AWA, Gilmore AB, & Eads M. (2020). Tracking and tracing the tobacco industry: potential tobacco industry influence over the EU's system for tobacco traceability and security features. *Tobacco Control*; 29:e56-e62.

Gallet CA & List JA. (2003). Cigarette demand: a meta-analysis of elasticities. Health Economics 12 (10): 821-835.

Gallus S, Lugo A, Ghislandi S, La Vecchia C, Gilmore AB. (2014). Roll-your-own cigarettes in Europe: use, weight and implications for fiscal policies. European Journal of Cancer Prevention, 23(3), 186-192.

Garritsen, H., Van Aerde, M., Hipple Walters, B., Geboers, C., & Willemsen, M. (2023). Prijsstrategieën van de tabaksindustrie om het effect van accijnsverhogingen te beïnvloeden (AF2135 ed.). Trimbos-instituut. https://www.trimbos.nl/kennisbank/af2135-prijsstrategieen-van-de-tabaksindustrie-om-het-effect-van-accijnsverhogingen-te-beinvloeden/

Geboers, C. (2024). From policy to practice: how tobacco taxation affects smoking behaviour. [Doctoral Thesis, Maastricht University]. Maastricht University.

Geboers C, Candel MJJM, Chaloupka FJ, Nagelhout GE, de Vries H, van den Putte B, et al. (2023a). Trends in Individualized Affordability of Factory-Made
Cigarettes: Findings of the 2008–2020 International Tobacco Control Netherlands Surveys. Nicotine & Tobacco Research. 2023 Mar 22;25(4):746-54.

Geboers C, Candel MJJM, Nagelhout GE, de Vries H, van den Putte B et al. (2023b). Smokers' strategies to reduce tobacco spending: self-reported use and differences across subgroups. Findings from the International Tobacco Control (ITC) Netherlands Survey. BMC Public Health. 2023 Apr 21;23(1): 738.

Geboers C, Candel, MJJM, Nagelhout, GE, Van den Putte, B, & Willemsen, MC. (2024). Tax increases as an incentive to quit smoking: is thinking about quitting due to a tobacco tax increase associated with posttax increase smoking cessation? BMC Public Health, (2024) 24:1993.

Geboers C, Nagelhout GE, de Vries H, Candel MJJM, Driezen P, et al. (2022a). Price minimizing behaviours by smokers in Europe (2006–20): evidence from the International Tobacco Control Project. European Journal of Public Health. 2022 Nov 29;32(6):905-12.

Geboers C, Shang C, Nagelhout GE, de Vries H, van den Putte B, Fong GT, et al. (2022b). Demand for Factory-Made Cigarettes and Roll-Your-Own Tobacco and Differences Between Age and Socioeconomic Groups: Findings From the International Tobacco Control Netherlands Survey. Nicotine & Tobacco Research. 2022 Mar 1;24(4):529-35.

Gilmore AB, Tavakoly B, Taylor G, Reed H. (2013). Understanding tobacco industry pricing strategy and whether it undermines tobacco tax policy: the example of the UK cigarette market. Addiction 108 (7): 1317-1326.

Godeluck S. (2022). Tabac: les ventes de cigarettes ont encore chuté de 6,5 % en 2021. Les Echos. *Geraadpleegd op 18 maart 2026*.

GOV.UK (2024). Changes to tobacco duty rates from 30 October 2024. *Geraadpleegd op 6 mei 2026*.

Guindon GE. (2014). The impact of tobacco prices on smoking onset: a methodological review. Tobacco Control 23 (2): e5.

Hasselt M van, Kruger J, Han B, Caraballo RS, Penne MA, Loomis B, Gfroerer JC. (2015). The relation between tobacco taxes and youth and young adult smoking: What happened following the 2009 U.S. federal tax increase on cigarettes? Addictive Behaviors 45 (1): 104-109.

Hauw PA van der, Te Peele AMJ, Kranenborg A, Verhoeven WHJ. (2002). Accijnsverhoging op tabaksproducten: gevolgen voor de vraag, grensaankopen en smokkel. EIM Onderzoek voor bedrijf & beleid, Zoetermeer.

He Y, Shang C & Chaloupka FJ. (2018). The association between cigarette affordability and consumption: An update. PLoS ONE 13(12): e0200665.

Health.gov.au (2026). Smoking, vaping and tobacco. *Geraadpleegd op 6 mei 2026*.

Hoek J & Smith K. (2016). A qualitative analysis of low income smokers' responses to tobacco excise tax increases. Int J Drug Policy; 37: 82-89. doi:10.1016/j.drugpo.2016.08.010

Inoue-Choi M, Liao LM, Reyes-Guzman C, Hartge P, Caporaso N, Freedman ND. (2016). Association of Long-term, Low-Intensity Smoking With All-Cause and Cause-Specific Mortality in the National Institutes of Health-AARP Diet and Health Study. JAMA Intern Med; 177(1): 87-95.

International Agency for Research on Cancer (IARC; 2011). IARC Handbooks of Cancer Prevention, Tobacco Control, vol. 14: Effectiveness of Tax and Price Policies for Tobacco Control. IARC, Lyon.

ITC Project (2015). ITC Netherlands National Report. Findings from the Wave 1 to 8 Surveys (2008-2014). Waterloo, Ontario, Canada: University of Waterloo.

Jha P & Chaloupka F. (1999). Curbing the Epidemic: Governments and the Economics of Tobacco Control. World Bank, Washington.

Joossens L, Feliu A, Fernandez E. (2020). The Tobacco Control Scale 2019 in Europe. Brussels: Association of European Cancer Leagues, Catalan Institute of Oncology.

Joossens L & Raw M. (2012). From cigarette smuggling to illicit tobacco trade *Tobacco Control*; 21:230-234.

Kamerstukken II, 2025D26553: Letter for President Ursula von der Leyen Revision of Tobacco Taxation Directive. *Geraadpleegd op 21 april 2026*.

Kamerstukken II, 22112-4229: Verslag van een schriftelijk overleg inzake Fiche: Richtlijn tabaksaccijns (Kamerstuk 22112-4170). *Geraadpleegd op 21 april 2026*.

Ketelaars T & Croes E. (2015). Effecten van accijns en prijs op het gebruik van tabaksproducten. Utrecht: Trimbos-instituut.

Kinderen RJA De, Wijnen BFM, Evers SMAA, Hiligsmann M, Paulus ATG, et al. (2016). Social cost-benefit analysis of tobacco control policies in the Netherlands. Maastricht: Maastricht University.

Kunst AE. (2017). Sociaal-economische verschillen en roken: sterke verbanden met implicaties voor tabaksbeleid. Ned Tijdschr Geneeskd.;161:D1530.

Laugesen M, Scollo M, Sweanor D, Shiffman S, Gitchell J, et al. (2000). World's best practice in tobacco control. Tob Control. 2000;9(2):228-36.

Licht AS, Hyland AJ, O'Connor RJ, Chaloupka FJ, Borland R, et al. (2011). How Do Price Minimizing Behaviors Impact Smoking Cessation? Findings from the International Tobacco Control (ITC) Four Country Survey. International Journal of Environmental Research and Public Health; 8(5): 1671-1691. doi:10.3390/ijerph8051671.

López-Nicolás A, Ángel M, Robert Branston J, & Ross H. (2011). Tobacco taxes save lives Smoke Free Partnership position paper on the revision of the EU Tobacco Tax Directive 2011/64/EU.

López-Nicolás Á & Branston JR. (2023). Promoting convergence and closing gaps: a blueprint for the revision of the European Union Tobacco Tax Directive. Tob Control. 2023;32(1):30-5.

Mannocci A, Backhaus I, D'Egidio V, Federici A, Villari P, La Torre G. (2019). What public health strategies work to reduce the tobacco demand among young people? An umbrella review of systematic reviews and meta-analyses. Health Policy; 123 (5): 480-491.

Marquez PV & Moreno-Dodson B. (2017). Tobacco Tax Reform at the Crossroads of Health and Development: A Multisectoral Perspective. Washington: World Bank.

Mayne SL, Gordon-Larsen P, Schreiner PJ, Widome R, Jacobs DR, & Kershaw KN. (2019). Longitudinal Associations of Cigarette Prices With Smoking Cessation: The Coronary Artery Risk Development in Young Adults Study. Nicotine Tob Res; 21(5): 678-685. doi:10.1093/ntr/nty109.

Mindell J & Whynes DK. (2000). Cigarette consumption in The Netherlands 1970-1995: does tax policy encourage the use of hand-rolling tobacco? Eur J Public Health; 10(3). DOI 10.1093/eurpub/10.3.214.

Ministre des Solidarités et de la Santé (MSS; 2018). Lutte contre le tabagisme: point d'étape. *Geraadpleegd op 18 maart 2026*.

Mirza M. (2019). Large Tax Increases Are the Most Effective Policy for Reducing Tobacco Use. Tobacconomics Policy Brief. Chicago, IL: Tobacconomics, Health Policy Center, Institute for Health Research and Policy, University of Illinois at Chicago, 2019.

Nagelhout GE, Van den Putte B, Allwright S, Mons U, McNeill A, et al. (2014). Socioeconomic and country variations in cross-border cigarette purchasing as tobacco tax avoidance strategy. Findings from the ITC Europe Surveys. Tobacco Control 23 (Suppl.1): i30-i38.

New Zealand Ministry of Health. (2018). Evaluation of the tobacco excise increases – Final Report. Nieuw-Zeeland.

Nian Q, Welding K, & Dai, Z (2023). An overview of national-level excise taxes on e-cigarettes across the world. Tobacco Induced Diseases, 21(October), 129. https://doi.org/10.18332/tid/171353

Office for National Statistics (ONS; 2026). RPI: Ave price - Cigarettes 20 king size filter. *Geraadpleegd op 22 april 2026*.

Our World in Data (2022). Affordability of cigarettes. *Geraadpleegd op 24 april 2026*.

Overheid.nl (2026). Wet op de accijns. Beschikbaar via: wetten.nl - Regeling - Wet op accijns - BWBR0005251. *Geraadpleegd op 16 februari 2026*.

Partos TR, Hiscock R, Gilmore AB, Branston JR, Hitchman S, McNeill A. (2020). Impact of tobacco tax increases and industry pricing on smoking behaviours and inequalities: a mixed-methods study. Public Health Res;8(6).

Reep-van den Bergh CMM, Harteloh PPM, Croes EA. (2017). Doodsoorzaak nr. 1 bij jonge Nederlanders: de sigaret. Ned Tijdschr Geneeskd.161:D1991.

Remler D. (2004). Poor Smokers, Poor Quitters, and Cigarette Tax Regressivity. American journal of public health. 94. 225-9. 10.2105/AJPH.94.2.225.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM; 2021). Prijsgevoeligheid van rokers. Gedragseffecten van accijnsverhoging: stoppen, minderen, goedkoper product roken of kopen over de grens?. Bilthoven: RIVM.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM; 2024a). Doorrekening scenario's accijnsverhoging op tabak. Bilthoven: RIVM.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM; 2024b). Gedragseffecten van de accijnsverhoging op tabak in 2023. Bilthoven: RIVM.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM; 2025). Gedragseffecten van de accijnsverhoging op tabak in 2024. Voorgenomen versus daadwerkelijke gedragsverandering. Bilthoven: RIVM.

Rijksoverheid (2013). Grenseffectenrapportage. Rapport. Te downloaden via: http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/09/17/grenseffectenrapportage.html

Rijksoverheid (2018). Nationaal Preventieakkoord: Een gezonder Nederland. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Rijksoverheid (2026). Bekendmaking van de gewogen gemiddelde kleinhandelsprijs (WAP) van sigaretten en rooktabak over 2025. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Sassi F, Belloni A, Mirelman AJ, Suhrcke M, Thomas A, et al. (2018). Equity impacts of price policies to promote healthy behaviours. Lancet; 391:2059-2070.

Scollo M, Hayes L, Wakefield M. (2013). What price quitting? The price of cigarettes at which smokers say they would seriously consider trying to quit. BMC Public Health, 13, 650.

Serrano-Alarcón M, Kunst AE, Bosdriesz JR, Perelman J. (2019). Tobacco control policies and smoking among older adults: a longitudinal analysis of 10 European countries. Addiction; 114: 1076–1085.

Shang C, Lee HM, Chaloupka FJ, Fong GT, Thompson M, O'Connor RJ. (2019). Association between tax structure and cigarette consumption: findings from the International Tobacco Control Policy Evaluation (ITC) Project. Tob Control;28(Supp 1):s31–s36.

Sheikh, ZD, Branston, JR, & Gilmore AB. (2023). Tobacco industry pricing strategies in response to excise tax policies: a systematic review. Tobacco Control, 32(2), 239–250. https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2021-056630

Spit W, de Bas P, Klein P. (2018). Short and medium term economic impacts of tobacco control policy. Rotterdam: Ecorys.

Springvloet L, Kuipers MAG, van Laar M. (2017). Effecten van tabaksontmoedigende beleidsmaatregelen onder rokers met een laag sociaaleconomische status. Utrecht: Trimbos-instituut.

Stoklosa M. (2020). Prices and cross-border cigarette purchases in the EU: evidence from demand modelling. Tobacco Control 2020;29:55-60.

Thomas S, Fayter D, Ogilvie D, Petticrew M, Sowden A, et al., (2008). Population tobacco control interventions and their effects on social inequalities in smoking: systematic review. Tobacco Control 17: 230-237.

Trimbos-instituut (2022). Notitie scenario's tabaksaccijns 2025-2035. *Ongepubliceerd document*.

Trimbos-instituut (2023). Prijsstrategieën van de tabaksindustrie om het effect van accijnsverhogingen te beïnvloeden. Utrecht: Trimbos-instituut.

Trimbos-instituut (2026). Cijfers roken. *Geraadpleegd op 22 april 2026*.

Tweede Kamer der Staten-Generaal (2026). 32 793 Preventief gezondheidsbeleid; Nr. 903 MOTIE VAN HET LID SYNHAEVE C.S. *Geraadpleegd op 13 juli 2026*.

Voigt K. (2010). Smoking and Social Justice, Public Health Ethics, Volume 3, Issue 2, 91–106.

Ulucanlar, S, Fooks GJ, & Gilmore AB. (2016). The Policy Dystopia Model: An Interpretive Analysis of Tobacco Industry Political Activity. PLoS Medicine, 13(9), 1–21. https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002125

US National Cancer Institute & World Health Organization (USNCI & WHO; 2016). *The Economics of Tobacco and Tobacco Control. National Cancer Institute Tobacco Control Monograph 21*. NCI Publication No. 16-CA-8029A. Bethesda: US Department of Health and Human Services, National Institutes of Health, National Cancer Institute; and Geneva: World Health Organization.

Vulovic V & Chaloupka FJ. (2020). Questioning the regressivity of tobacco taxes: a distributional accounting impact model of increased tobacco taxation—commentary. Tob Control 2021;30:260–261.

Walton LJ & Newcombe R. (2005) An annual pre-announced step-increase in tobacco excise in New Zealand. J Public Health Policy. 2015;36(2):134-49.

Werkgroep 'IBO Gezonde leefstijl' (2016). IBO Gezonde leefstijl. Eindrapportage van de werkgroep "IBO Gezonde leefstijl".

Warner KE. (2014). Death and taxes: using the latter to reduce the former. Tob Control. 2014;23:i4-i6.

Wilkinson AL, Scollo MM, Wakefield MA, Spittal MJ, Chaloupka FJ, Durkin SJ. (2019). Smoking prevalence following tobacco tax increases in Australia between 2001 and 2017: an interrupted time-series analysis. The Lan i Ith. 2019;4(12):e618-e27.

Willemse E, Bommelé J, & Willemse M. (2026). Aanbod van Tabak in Verkooppunten in Nederland. Resultaten van het Periodiek Onderzoek Tabaksaanbod in Verkooppunten 2025. (Ongepubliceerd). Trimbos-instituut.

Willemsen, M & Steenhuis I. (2020). We do not yet understand the psychological mechanisms explaining how cigarette pack size affects smoking, let alone smoking cessation. Addiction, 115: 810–811. https://doi.org/10.1111/add.14843.

Wilson N & Thomson G. (2005). Tobacco tax as a health protecting policy: a brief review of the New Zealand evidencZeM.ed[1N. 2005;118(1213):U1403.

World Bank (2019). Is Tobacco taxation regressive? Evidence on public health, domestic resource mobilization, and equity improvements. Washington DC: World Bank Group.

World Health Organization (WHO; 2003). WHO Framework Convention on Tobacco Control (WHO FCTC). Geneva: World Health Organization.

World Health Organization (WHO; 2019). Price Elasticity. Geneva: World Health Organization.

World Health Organization (WHO; 2021). https://www.who.int/publications/i/item/9789240019188 Geneva: World Health Organization.

World Health Organization (WHO; 2024). Raise taxes on tobacco. *Geraadpleegd op 22 april 2026*.

World Health Organization (WHO; 2025). WHO report on the global tobacco epidemic, 2025: warning about the dangers of tobacco. Geneva: World Health Organization.

World Health Organization (WHO; 2026). https://fctc.who.int/who-fctc/overview/parties. *Geraadpleegd op 31 maart 2026*.

Yeh CH, Schafferer C, Lee JM, Ho LM, & Hsieh CJ. (2017). The effects of a rise in cigarette price on cigarette consumption, tobacco taxation revenues, and smoking-related deaths in 28 EU countries: applying threshold regression modelling. BMC Public Health (2017) 17:676 DOI 10.1186/s12889-017-4685-x.

Colofon

Trimbos-instituut
Postbus 725
3500 AS Utrecht
T: 030 - 297 11 00

Auteurs
Petra Hopman, Eefje Willemse, Jeroen Bommelé, Marc Willemsen

Met dank aan
Met dank aan Corné van Walbeek voor zijn bijdrage aan deze factsheet.

Financiering
Ministerie van VWS

Vormgeving
The Creative Hub

Beeld
Getty Images

Artikelnummer
TRI-AF1357

© 2026, Trimbos-instituut, Utrecht

Copyrights Trimbos-instituut
Deze factsheet is gemaakt in opdracht van het ministerie van VWS.
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

Ikstopnu.nl
biedt informatie, advies
en motivatie bij stoppen
met roken en vapen